

Izhodišča za kongres ZKJ

Neuvrščenost — boj za neodvisnost in družbeni napredek

Spremembe v razmerju sil v svetu potekajo v korist politike, za katero so se opredelile neuvrščene države

V Izhodiščih za pripravo stališč in sklepov desetega kongresa ZKJ je dosti pozornosti posvečeno zunanji politiki, v tem okviru pa seveda politiki neuvrščenosti, ki je temelj jugoslovanske mednarodne dejavnosti. Politika neuvrščenosti je v Izhodiščih takole definirana:

»Politika neuvrščenosti je boj za neodvisnost in enakopravnost narodov in držav, za mir in aktivno koeksistenco, za gospodarski in družbeni napredek, za demokratične odnose med državami. Že samo s tem je ta politika instrument protimperialističnega in protihegemonističnega boja narodov. Izraža sodobne družbene spremembe, ki sta jih spodbudila socialistična revolucija oziroma boj delavskega razreda za spremembo stanja v lastnih državah in v svetu. Ta politika je že postala realna zgodovinska sila, ki bo igrala v prihodnosti kljub vsem težavam in omahovanjem še večjo vlogo.

Positivna vloga in prispevek neuvrščenih držav v reševanju kriznih svetovnih problemov sta nesporna, zlasti pa je konstruktivna vloga, ki jo imajo te države v okvirih ZN. Neuvrščenost, ki jo inspirirata boj za neodvisnost in družbeni napredek in ki se

opira na vse revolucionarne spremembe in stremeljenja, se pojavlja kot politika, ki prerašča blokovsko razdelitev sveta. Ta politika aktivno vpliva v smeri tistih akcij in teženj, ki so proti demokraciji, prizadeva si za uresničenje svetovnega mira, ki bo temeljil na neodvisnosti, enakopravnosti in prijateljskem sodelovanju vseh narodov in držav, na odpravljanju kakršnekoli sile in pritiska.

Odpraviti revščino

Taka politika je seveda več kot zgolj oblika afirmacije lastne neodvisnosti te ali one države. Res je, da je to eden njenih prvih ciljev, ki pa je dosegljiv samo v okviru širšega spreminjanja oziroma izboljševanja mednarodnih odnosov. Zaradi tega mora neuvrščenost težiti k urejanju vseh poglavitnih mednarodnih problemov, ker je to nujen pogoj, da doseže svoje cilje. V izhodiščih je to jasno predvideno:

»Neuvrščenost mora kot mednarodni program in akcija omogočiti in olajšati reševanje celote svetovnih problemov, zlasti pa problemov nerazvitega dela sveta, da bi pospešila napredne spremembe in družbeni strukturi in spodbudila preoblikovanje mednarodnih ekonomskih odnosov na liniji doseganja enakopravnega mednarodnega ekonomskega sodelovanja brez izkoriščanja in diskriminacije.

Ko se zavzema za enakopravne mednarodne odnose v svetu, se politika neuvrščenosti bori za spremembo neugodnega ekonomskega položaja države v razvoju in za uveljavljanje takega sistema ekonomskih odnosov, ki bo odseval interese razvitih, pa tudi nerazvitih. Hitrejši ekonomski razvoj je bistvena prvina politične neodvisnosti. Za večino držav, ki se opredeljujejo za politiko neuvrščenosti in popolne nacionalne neodvisnosti, se na prvem mestu postavlja naloga, da odpravijo ekonomsko zaostalost in revščino, kar zahteva tudi bolj enakomerno razdelitev dobrin...

Krize v raznih delih sveta, ki ogrožajo neodvisnost predvsem manjših držav, potem dejstvo, da politika s pozicij sile še naprej prevladuje v mednarodnih odnosih, kakor tudi stalne grožnje proti njihovi ekonomski in politični neodvisnosti, vse to terja od neuvrščenih držav, da skupaj z drugimi miroljubnimi silami bolj aktivno sodelujejo v mednarodnih dogajanjih, da se nenehno organizirano zavzemajo za obrambo svojih lastnih interesov in miru v svetu. Te cilje lahko neuvrščene države dosežejo z močnejšim ekonomskim povezovanjem, s tesnejšim medsebojnim sodelovanjem in pomočjo, z boljšim izkoriščanjem lastnih naravnih in drugih možnosti za lastno materialno in obrambno krepitev, ob podpori vseh tistih sil, ki se borijo za napredek itd. Ustanovna lista ZN in drugi instrumenti mednarodnega miroljubnega sodelovanja predstavljajo oporo za tako akcijo neuvrščenih držav.

Zoper vsako zoževanje

Tako torej neuvrščenost veže dosti skupnih interesov in ciljev, ki pa je kljub temu ne povezujejo v blok v klasičnem smislu, za katerega sta značilni tudi določena enakost ali podobnost družbenih in ideoloških interesov. Pripadnosti neuvrščenosti ne pogojujejo notranji sistemi, niti vezanost na ta ali oni notranji sistem, da si so si marsikdaj močno podobne nekatere težnje v notranjem razvoju mnogih neuvrščenih držav, ki so po svoji naravi dolgoročne.

»Neuvrščenost temelji na avtonomnosti notranjega razvoja in prosti izbiri sredstev in smeri ekonomske in družbene politike, kulturnega in obsega napredka. Ne more biti niti instrument niti rezerva kakšne druge ali drugačne politike, ugotavljajo izhodišča in nadaljujejo: »Toda hkrati je tudi protij vsakemu zoževanju ali ločevanju od ostalega sveta. Z druge strani povsem zanesljivo drži, da bi morali iskati tudi nove organizacijske oblike za boljše in tesnejše medsebojno sodelovanje in koordiniranost v konkretni akciji bodisi na političnem ali na gospodarskem področju. Neuvrščenost kot odprta in napredna politika ter organizirana akcija teži tudi k združevanju in povezovanju z vsemi silami in tendencami, ki so naravnane k svetovnemu miru, ki bo temeljil na neodvisnosti, enakopravnosti in obtem napredku. Zato pomeni ta politika hkrati tudi aktivno iskanje naprednih odgovorov na sodobne probleme sveta. Zato je naša podpora gibanju neuvrščenosti naša internacionalistična obveznost.

Raznolikost revolucionarnih gibanj

Politika neuvrščenosti zahteva popolno samostojnost sleherne države v reševanju svojih družbeno-ekonomskih problemov. Sveto je široko sprejeta ne le kot opredelitev na mednarodnem področju, temveč tudi kot dejavnik notranje kohezije vseh protikolonialnih in naprednih sil.

Dejstvo, da se narodi Afrike, Azije in Latinske Amerike čedalje bolj opredeljujejo za politiko neuvrščenosti in socializem, najbolje potrjuje, da je ta politika tvorna in da odseva objektivno potrebo teh narodov po novih družbenoekonomskih in političnih odnosih. To je opredeljevanje za tak nadaljnji družbeni napredek, v katerem postaja ljudstvo gospodar v svoji deželi, gospodar njenih bogastev in naravnih virov, opredeljevanje za enakopravno ekonomsko sodelovanje, za vzgajanje lastnih kadrov ipd. S prežemanjem protikolonialnih in socialističnih revolucij nastaja nova kvaliteta boja za socializem na svetovnem področju. Protikolonialne revolucije imajo tudi svoje specifične oblike, ki znova potrjujejo raznolikost revolucionarnih gibanj ter pestrost oblik sodobnega boja za socializem.

Cep rav je nastala kot boj narodov za pravico do neodvisnega samostojnega in nemotenega notranjega družbenoekonomskega in političnega razvoja vsake države, politika neuvrščenosti ni zgolj sinonim neodvisnosti, temveč je tudi sestavina zgodovinsko neogibnega procesa demokratične in socialistične transformacije sodobnega sveta. Dosedanji boj za socializem in dosedanja dosežki socializma se prežemajo z novimi silami, novimi težnjami in novimi dosežki, ki se čedalje bolj in na razne načine in bolj ali manj v vseh delih sveta prebijajo.

Politika neuvrščenosti je specifična oblika integracije naprednih družbenih gibanj, ki spodbujajo napredne spremembe celote mednarodnih odnosov. Spremembe v razmerju sil v svetu potekajo v korist politike, za katero so se opredelile neuvrščene države, saj sprejema njena načela čedalje več narodov, strank in gibanj. To kaže tudi nenehne porasti števila udeležencev na konferencah neuvrščenih držav, gradnja do Kaira in Lusake, to kažejo tudi dosedanje priprave na konferenco v Alžiru.

»Ko smo ubrali neodvisno pot, ne da bi se priključili grupacijam držav v dveh nasprotujočih si taborih, in ko smo se uprli politiki razdelitve sveta in zavrnili vse, kar ta politika prinaša s seboj — smo izbrali težko pot. Pa vendar smo imeli moč, da uberemo to pot in na njej vztrajamo, pri čemer smo oznanjali in uveljavljali program miru in koeksistence, ki je dandanes na svetu široko znan in priznan, spričo njega pa smo lahko prispevali in stalno povečevali svoj prispevek k splošni stvari.»

(Iz govora predsednika Tita na 1. konferenci šefov držav in vlad neuvrščenih držav v Beogradu, 3. septembra 1961)

Aktualen intervju

Najbolj nevarni „žepi“ za nov državni kapital

Nisim Konfino: Soočili smo se s pojavom stagniranja in z upadanjem reproduktivne sposobnosti gospodarstva, presenetile pa so nas tudi motnje na svetovnem blagovnem in denarnem tržišču

Ali ZIS pravočasno izpolnjuje in kako izpolnjuje obveznosti, ki jih je prevzel? Kako in kaj dela zvezna vlada med poletnimi počitnicami? Kaj ima v načrtu v prihodnjih mesecih in kako bo načrtovala gospodarsko politiko za leto 1974? Na ta vprašanja novinarjev Dela je odgovorjal sekretar ZIS za spremljanje gospodarskih gibanj Nisim Konfino. Z njim sta se pogovarjala odgovorni urednik Jak Koprivic in dopisnik Zdravko Ilič.

DELO: Zeleli smo si ustvariti podobo o razmerah in delu v ZIS, o tem, kaj je bilo doslej storjenega od tistega, kar se je obljubljalo, kar so sklenili v skupščini, in kaj se dela. V javnosti je namreč pogosto slišati pripombe, da ZIS veliko obljublja, a da tega ne izpolni.

KONFINO: Predvsem dela ZIS kontinuirano, ne glede na to, da smo sredi poletnih počitnic. Pred nekaj dnevi je bila seja ZIS, prihodnja pa bo, če bodo potrebe to narekovala, konec avgusta. Predložili smo

že poročilo o tem, kaj je ZIS delal v prvem četrtletju tega leta. To ni bila težka naloga, ker ZIS že več mesecev redno spremlja izpolnjevanje lastnih obveznosti, zlasti tistih, ki se nanašajo na gospodarsko politiko. Moram opozoriti, da se je naše gospodarstvo v začetku tega leta znašlo v položaju, kakršnega nisimo pričakovali. Soočili smo se s pojavom stagniranja in z upadanjem reproduktivne sposobnosti gospodarstva. Zatem so nas presenetile motnje na svetovnem blagovnem in denarnem tržišču ZIS je na podlagi tega prišel do določenih sklepov, ki jih je posredoval skupščini in predlagal ukrepe. Največ pozornosti smo posvetili zahtevi, da bi se povečala reproduktivna sposobnost gospodarstva, ker je to pogoj za premostitev težav. Kot je znano, se je svet lotil osem velikih zadev, med drugim tudi nalog v zvezi z odpravo državnega kapitala. Pri tem je ZIS prevzel lastne obveznosti in dal pobudo za več akcij s področja republik in pokrajin. Da bi odpravili ostanke neporavnane zvezne bilance, ki so se še ohranili v bivših zveznih bankah, smo sprejeli zvezni zakon, ki je uredil prenos teh sredstev v sedmih letih na republike in pokrajine.

NISIM KONFINO:

— Odpraviti vse, kar je stara in kar ima težnjo, da bi se ohranilo in obnovilo

federacijo in druge. Predpise, s katerim naj bi uresničili ta načelni dogovor, pripravljajo in jeseni jih bomo obravnavali. Toliko o obveznostih federacije v zvezi z državnim kapitalom.

ZIS pa je hkrati predlagal republikam in pokrajinam, naj bolj živahno sprožijo probleme v zvezi z odpravo državnega kapitala. Kot je znano, je večji del državnega zdaj dislociran v republikah, pokrajinah in občinah. Predlagali so, naj bi zadamo vsaj ukiniti obresti od kreditov, odobrenih iz državnega kapitala, da bi tako, dokler ne bodo sprejete popolne rešitve, preprečili ponovno stekanje tega kapitala v širšem obsegu. Moram reči, da je tudi ta pobuda že rodila nekaj uspehov.

V nekaterih republikah so sprejeli odloke o ukinitvi obresti, torej so sprejeli ta predlog. A to ni bistveno. Najpomembnejše je, da lahko danes ugotovimo, da v vseh republikah poteka živahno programiranje in da tudi v praksi odpravljajo državni kapital bodisi z neposrednim prenosom teh sredstev na gospodarstvo bodisi z uporabo tega denarja za nekatere skupne potrebe gospodarstva, z nakazovanjem kot sredstva brez povračila nekaterim gospodarskim panogam in podobno. Vsekakor poteka bolj intenziven proces likvidacije državnega kapitala, kot bi lahko trdili v začetku tega leta, čeprav je intenzivnost tega procesa še vedno neusklajena.

Za reformo obdavčenja še malo storjenega

DELO: Zakaj ne poskrbite za učinkovitejšje pogoje za krepitev reproduktivne moči gospodarstva?

KONFINO: Eden od osnovnih pogojev za krepitev reproduktivne moči gospodarstva in materialna osnova samoupravljanja je sprememba davčnega sistema in sistem alimentiranja tako imenovane skupne porabe. Moram reči, da teko v tem pogledu stvari precej bolj počasi, kot je bilo pričakovati in kot bi bilo nujno. ZIS je pred časom dal pobudo za dogovor, in ga tudi sklenili, o reformi davčnega sistema v Jugoslaviji, ki je večji del v pristojnosti republik in pokrajin. Dosej smo zabeležili določene uspehe pri reformiranju sistema o obdavčenju nekaterih dohodkov občanov in podobno. Prav za poglavitno skrb reformnega sistema — reforma obdavčenja gospodarstva — reformo pomeni, da bi prešlo obdavčevanje od pogojev dela na rezultate, to je od osebnih dohodkov na dohodek delavne organizacije — pa je bilo malo storjenega. Da ne omenjam načrtovanja nekaterih globalnih okvirov za obdavčenje gospodarstva.

Znano je, da so bili le v Srbiji, BiH in Sloveniji sprejeti novi predpisi s tega področja, a tudi tu ni enotnih meril. Svet je ponovno sprožil to vprašanje in na nedavnem sestanku s podpredsedniki izvršnih svetov republik in pokrajin smo se dogovorili, naj bi pospešili to zadevo, tako da bi se novi sistem davkov in prispevkov spremenil v začetku prihodnjega leta na vsem območju SFRJ.

DELO: Ali gre le za tehnično zamudo ali pa za kakšno bistveno neujemanje ali neumezanje?

KONFINO: Mislim, da gre pri tem za več okoliščin, tako za tehnično zamudo, pa tudi za dejstvo, da so se republike in pokrajine v zadnjem letu preveč ubadale s potrebo, da bi sanirale svoje obveznosti do gospodarstva, k čemur so jih silili pripripi, k temu pa jih je vodila tudi družbena akcija za odpravljanje vzrokov nelikvidnosti. V Srbiji, da bi predvsem poravnale svoje obveznosti do gospodarstva, ki so se leta in leta kopičile, so težišče akcije prenesle na zbiranje sredstev, manj pa na spreminjanje kvalitete pri takem stekanju sredstev.

Poravnavanje obveznosti ni muha republik

DELO: Ker so družbenopolitične skupnosti usmerjene v zbiranje sredstev, da bi poravnale svoje obveznosti, mar to pomeni, da iz tega sledijo to zajemanje sredstev s stabilizacijskimi davki, stabilizacijskim varčevanjem in drugimi stabilizacijskimi ukrepi?

KONFINO: Prav gotovo je bil razlog za te dodatne davčne gospodarstva in prebivalstva predvsem v tem, da je bilo treba zbrati sredstva, da bi poravnali te obveznosti. Poravnavanje teh obveznosti pa ni niti muha republik, pokrajin ali drugih družbenopolitičnih skupnosti, temveč je sestavni del politike, za katero smo se skupaj odločili. Druga stvar pa je, ali smo pri vsem tem zadeli pravnjino mero. Prav gotovo je bila ta mera v mnogih primerih presežena. Prvi razlog za pobudo sveta je bil najti tako mejo, začetni okvirje in merila za dodatno obremenjevanje gospodarstva in prebivalstva. Okvirje zato, ker so bili preseženi, merila pa zato, ker je bil poseg s to mejo neusklajen, kar bi lahko neugodno vplivalo na enotnost jugoslovanskega tržišča. Nedvomno se večje obremenjevanje gospodarstva seli z enim območja prek cen

(Nadaljevanje na prihodnji strani)

Za konec tedna

Sobotna priloga

Iz vsebine:

JOZE PETEK

PRESKRBA SLOVENSKEGA MESTI SLABA IN DRAGA

Cenc, politika in samoupravljanje

MIRAN ŠUSTAR

»VELIKOHANSKI ŠOVINIZEM«

LR Kitajska

ANDREJ NOVAK

EN DAN V ZVILJENJU GOSPODA DUPONTA

Francija

TIT DOBERSEK

DRUGI BOJ STRICA TOMA

Pred alžirsko konferenco

BOZIDAR PAHOR

PREBRODENA KRIZA

Dvoboj med Britanijo in Avstralijo

JANEZ MESESNEL

UMETNIŠKI SPOPAD S STRAHOM

Ob razstavi Franceta Miheliča

BOGDAN POGACNIK

MOST NA DRINI

Bosenski zapiski

MARIJA NAMORS

SKRIVNOSTI ORGANIZMA NA FILMSKEM TRAKU

V novem inštitutu za rentgenologijo

ALEKSANDER JAVORNIK

POBUDA JE SEDAJ NA GOSPODARSTVU

V času drsečih tečajev

DRAGO VRESNIK

DIM SE ŠE NI RAZKADIL S POGORIŠČA HLADNE VOJNE

Po sledovih nedavnih dni

ERNEST GANN

USODNA VIŠINA

Odlomek iz knjige

Pred alžirsko konferenco

Drugi boj strica Toma

Politično svoboda je treba postaviti na granitne temelje gospodarske neodvisnosti

Ko je bil prvi boj po dolgih mukah pri kraju — boj za golo človeško svobodo — so bivši gospodarji potrpejli strica Toma po rami in mu rekli: »Prost si, stric Tom in po svoje se lahko obrneš v tej tvoji koči in po teh tvojih poljih. Konec je krivica.« Stric Tom je bil oslepljen in pijan od vse te velike svobode, dobronarje in prijaznosti, ki ga je zalila... Pa ne za dolgo. Že čez čas ga je z oblakom sanjarjen postavil na trdna vsakdanja tla presunljiv jok kopic njegovih lačnih otrok, ki ga je spomnil, da krivica še ni konec in da se zdaj začne drugi boj. Boj za kruh...

Stric Tom je imel svojo kočico in polja in svobodo, ki pa je prazno odzvanjala, ko je trkal po njej in se skliceval na svoje pravice; pravice, da nahraji lačna usta svojih otrok. Stric Tom je spoznal, da v takšno prazno odmevajočo svobodo nekaj ni v redu in da jo mora čvrsto ukoreniniti v tla, če noče, da mu jo vsakdanji viharji odpihnejo... In začel je stric Tom svoj drugi boj. Boj proti krivici ureditvi tega sveta, ki ga je bil ustvarjen za bogate...

Grozeča množica lačnih ust

Takole pomostavljeno se kažejo pred svetom osnovne stiske in zahteve očitne družine strica Toma, nerazvitih držav okoli sveta, ki so v razvoju, ki si prizadevajo, da bi svojo komajda priborjeno politično svobodo postavile na granitne temelje gospodarske neodvisnosti. Najbrž se bo komu zdelo, da primerjava za laze privlačna, hotela pa je biti samo človeška — kot so čisto človeške vse mukave večine človeštva, ki komajda sestavlja konec s koncem.

Gre za veliko in nenehno naraščajočo družino na pol lačnih, na pol pismenih, na pol zaposlenih in na pol zdravstveno in socialno preskrbljenih ljudi, ki bijejo svoj neusmiljeni boj za obstanek na obrobjih prejkone prisitega in naglo bogatejšega razvitega sveta.

Strokovnjaki združenih narodov so pred časom izračunali, da bo sredi tega desetletja živel v razvitem svetu 1.147 milijonov ljudi, v nerazvitem pa dobrih dvakrat toliko, 2.874 milijonov; že čez deset let bo drugih trikrat več kot prvih; v razvitih državah bo leta 1985 živel 1.274, v nerazvitih pa 3.658 milijonov ljudi. In ob koncu tega stoletja bo prvih 1.453, drugih pa 5.050 milijonov, torej trinajstkrat več.

V povprečju osemkrat bogatejše

Orjaška in čedalje bolj grozeča množica lačnih ust. Na svetovno prizorišče bodo čez nekaj let stopili populacijski velikan, ki bodo terjali svoj prostor pod soncem: v Indiji bo ob koncu stoletja 1.084 milijonov ljudi (je kakih 90 milijonov manj, kot jih bo tedaj na Kitajskem); v Indoneziji 255 milijonov (75 milijonov manj, kot jih bo v SZ in 45 milijonov manj kot v ZDA); v Braziliji 215, v Mehiki 135, v Nigeriji pa 131 milijonov (približno toliko jih bo tedaj živel na Japonskem).

Ni najbrž potrebno posebej poudarjati, kako nevarne iskre prinaša s sabo ta demografska eksplozija, posebno še, če upoštevamo današnji neenakomerni razvoj enega in drugega, razvitega in nerazvitega dela sveta. Prepad med razvitimi in nerazvitimi se stalno in čedalje hitreje poglablja. Leta 1970 so imele razvite države v povprečju osemkrat višji bruto nacionalni dohodek od nerazvitih, a če bi izbrali najbogatjših in najrevnejših držav iz ene in druge skupine, bi bilo razmerje v nacionalnem bruto dohodku med njima še petkrat manj ugodno: 40:1. Od začrtke tega stoletja do danes se je to razmerje podvojilo — a za nadaljnjo podvojitev bo potrebnega komaj pol toliko časa, 30 let.

Najbolj zaskrbljujoča se nesorazmerja na področju prehrane. Proizvodnja žita v nerazvitih državah je na prebivalca petkrat manjša kot v razvitih. Zaloge hrane pojmajo. Prostorna področja Zemlje pa ravnostno pestijo hude suše, kot jih ne pomnijo že desetletja.

Udeležba nerazvitih držav v svetovni trgovini se čedalje bolj zmanjšuje. Pred desetimi leti so bile te države navzoče v svetovnem izvozu za 19,3, v svetovnem uvozu pa za 18,9 odstotka; pred tremi leti je njihova prisotnost upadla za kakih štiri odstotke — v svetovnem izvozu so bile navzoče komaj s 15,8 odstotka, v uvozu pa s 14,9 odstotka. S tem se je kajpada zmanjšala tudi njihova moč vplivanja na tokove svetovne trgovine...

Osnem je narasla njihova zunanja zadolženost. Po podatkih mednarodne banke za obnovo in razvoj ter mednarodnega združenja za razvoj ima 80 držav v razvoju približno 70 milijard dolarjev neamortiziranih dolgov; v zadnjih petih letih se je ta dolg podvojil. S tem se je zmanjšala tudi moč njihovega gospodarskega vplivanja na tokove svetovne politike...

Črna podoba sveta in sence na njej se čedalje bolj poglabljajo. Pa gre res za reveže, ki moledujejo za drobtine pri bogataših?

Nikakor ne. Številne države v razvoju skrivajo v svojih nedrini orjaška naravna bogastva, iz katerih so razvite države ves čas izdajno napajale svoj razvoj in svoje bogastvo. Tako na primer dajejo nerazvite države svetu tretjino vse nafte, razpoložajo pa z 62 odstotki svetovnih naftnih zalog; na svetovno tržišče pošiljajo tretjino vseh količin bakra, v rokah imajo 43 odstotkov svetovne proizvodnje boksita, v svojih tleh skrivajo veličansko količino železa, niklja in drugih rud; vrhu tega oskrbujejo svet s številnimi kmetijskimi pridelki, kot kavo, kakavom, sladkorjem in dru-

gim. Ampak ta svet je bil ustvarjen za bogate...

Zato je potrebno ta krivična neskladja v svetu ublažiti in spremeniti. Na novih, drugačnih načelih, ne pa na tistih, ki jih je postavil razvit svet. Politika nevrščnosti ta nova načela ponuja. To je sodbena spoznavala čedalje več držav v razvoju, ki so se pridruževale naraščajoči skupnosti nevrščnih držav.

Ne izenačevati nevrščnosti z nerazvitostjo

Zmotno je izenačevati nerazvitost z nevrščnostjo. Nevrščnost je namreč univerzalna, splošno veljavna politična doktrina, ki sega čez ozke geografske, ekonomske in druge okvire in zajema celo vrsto odprtih problemov, v prizadevanju, da jih z uveljavljanjem svojih načel ublaži ali docela razreši. Nerazvitost je le eden izmed teh problemov, morda ta hip najbolj žgoč in najbolj nujen, saj je ozko povezan s celo vrsto drugih, ki pestijo današnji svet.

Razumljivo je torej, da so nevrščene države že od vsega začetka posvetile temu problemu vso pozornost. Resda splošno nekoliko manj. Deklaracija, ki so jo sprejeli na prvi beograjski konferenci leta 1961 voditelji 25 nevrščnih držav, omenja gospodarske probleme le v nekaj odstavkih: vsi narodi smejo svobodno razpolagati s svojimi naravnimi bogastvi; države v razvoju naj čim več sodelujejo med sabo na gospodarskem in trgovinskem področju, da bi se tako zoperstavile pritiskom s strani razvitih.

Gospodarskim vprašanjem je bila nato posvečena posebna ekonomska konferenca držav v razvoju, ki je bila julija 1962 v Kairu in na kateri je sodelovalo 36 držav (od tega pet kot opazovalke). Ta konferenca je opozorila na gospodarska neskladja v svetu in je pomenila začetek širše akcije nevrščnih držav, katere rezultat je bila nato konferenca združenih narodov za trgovino in razvoj, v prvi polovici leta 1964 v Zenevi. Kairska gospodarska konferenca nevrščnih držav — nadaljevanje beograjske — je obravnavala notranje probleme razvoja, sodelovanje med državami v razvoju, probleme mednarodne trgovine, regionalne gospodarske grupacije, gospodarsko pomoč za razvoj, mednarodno tehnično pomoč in dejavnost združenih narodov na področju gospodarskega razvoja.

Druga vrhunska konferenca nevrščnih držav leta 1964 v Kairu je gospodarskemu razvoju in sodelovanju posvetila dokaj pozornost, še več pa tretja konferenca, leta 1970 v Lusaki.

„Opreti se na lastne sile“

Na tej konferenci so sprejeli posebno deklaracijo o nevrščnosti in gospodarskem razvoju, v kateri so podrobno obdelali gospodarsko problematiko kot enega izmed najpomembnejših področij angažiranja nevrščnih in sodebnem svetu. V tej deklaraciji so med drugim zažrtali akcije

OBLICJE LAKOTE

na področju planiranja in načrtovanja, trgovine, kooperacije in razvoja, industrijske, rudne, kmetijske in pomorske proizvodnje, razvoja infrastrukture, uporabe znanosti in tehnologije itd.

Program iz Georgetowna — ustavili smo se pri njem, ker je zastavljal osnovna izhodišča za razvoj o gospodarskih vprašanjih na bližnji četrti vrhunski konferenci nevrščnih držav — govori med drugim še o sodelovanju v finančnih in denarnih zadevah, o zasebnih tujih investicijah, o sodelovanju na področju raziskav, znanosti in tehnike, vključno s prenašanjem tehnologije in tehnike znanja, pa o institucionalnih ukrepih za gospodarsko sodelovanje in usklajevanje.

Nadaljnje poteze za gospodarsko razpravo na bližnji alžirski konferenci je zažrtal Kabulu sestanku pripravljalega odbora šestnajst nevrščnih držav, ki je pripravil dnevni red za vrhunsko konferenco. Navzoči so izrazili globoko zaskrbljenost zaradi poslabšanja položaja dežel v razvoju v svetovnem gospodarstvu: problemi razvoja so postajali na rob, medtem ko ozko omejeno število razvitih držav z enostranskimi ukrepi rešuje razne krizne situacije, ki so se pojavile na mnogih področjih gospodarskih odnosov med razvitimi, zlasti še na denarnem področju: pri tem zane-

Delovni dokument za Alžir

Program iz Georgetowna — ustavili smo se pri njem, ker je zastavljal osnovna izhodišča za razvoj o gospodarskih vprašanjih na bližnji četrti vrhunski konferenci nevrščnih držav — govori med drugim še o sodelovanju v finančnih in denarnih zadevah, o zasebnih tujih investicijah, o sodelovanju na področju raziskav, znanosti in tehnike, vključno s prenašanjem tehnologije in tehnike znanja, pa o institucionalnih ukrepih za gospodarsko sodelovanje in usklajevanje.

Nadaljnje poteze za gospodarsko razpravo na bližnji alžirski konferenci je zažrtal Kabulu sestanku pripravljalega odbora šestnajst nevrščnih držav, ki je pripravil dnevni red za vrhunsko konferenco. Navzoči so izrazili globoko zaskrbljenost zaradi poslabšanja položaja dežel v razvoju v svetovnem gospodarstvu: problemi razvoja so postajali na rob, medtem ko ozko omejeno število razvitih držav z enostranskimi ukrepi rešuje razne krizne situacije, ki so se pojavile na mnogih področjih gospodarskih odnosov med razvitimi, zlasti še na denarnem področju: pri tem zane-

marjajo interese držav v razvoju in jim tako povzročajo škodo.

V Kabulu so zato znova poudarili pravico držav v razvoju, da docela in učinkovito sodelujejo v sprejetanju sklepov o reformi mednarodnega denarnega sistema in pa v večstranskih trgovinskih razgovorih, ki so pred vrati.

Delovni dokument zajema celo vrsto gospodarskih vprašanj: položaj mednarodnih gospodarskih odnosov in poslabšanje gospodarskih razmer v nerazvitih državah; obveznosti razvitih držav v mednarodnih akcijah za razvoj; sodelovanje v večstranskih trgovinskih razgovorih in v reformiranju mednarodnega denarnega sistema; gospodarsko sodelovanje med nevrščnimi državami; posebni ukrepi v prid najmanj razvitih držav, vključno z deželami v razvoju, ki nimajo izhoda na morje; nadaljnja dejavnost nevrščnih pri obravnavanju gospodarskih vprašanj v OZN in drugih mednarodnih forumih; ukrepi za razširitev sodelovanja in usklajevanja med nevrščnimi državami na področju izobraževanja, kulture, znanosti, informacij in drugih dejavnosti itd.

Svet ni narejen le za bogate

Kot je videti, gre za čedalje krogretnejše in odločnejše narčne nevrščnih držav, da poselejo v protiblovanje gospodarskih neskladij v svetu. Alžirska konferenca bo v tem pogledu nedvomno pomnila pomemben korak naprej. K temu bo najbrž precej pripomogla tudi udeležba številnih na novo sprejetih članic nevrščene skupnosti, zlasti še iz Latinske Amerike, ki so v zadnjem času sprožile doma proces dokončnega gospodarskega osamosvajanja od njihove svetlice sosedih na Severu, Združenih držav. To da zahteve po bolj demokratičnih odnosih v svetovnem gospodarstvu ne prihajajo samo iz držav v razvoju; tudi razvite države, kot denimo Avstralija, ki bo navzoča v Alžiru kot opazovalka; opozarjajo na zdajšnje nepravilne razmere, ki vladajo v svetovnem gospodarstvu in ki so rezultat preozkega dogovarjanja in sporazumevanja med gospodarskimi grupacijami razvitih držav.

Pravzaprav tudi sami odnosi med razvitimi državami od časa do časa živo razgalijo neustreznost zdajšnjih razmer v svetovnem gospodarstvu in opozarjajo na svoj potrebo po njihovi demokratizaciji. To le še povečuje možnost nevrščnih držav, da bodo sedaj same prodirle s svojimi upravičenimi zahtevami.

Te možnosti pa so še tolikanj večje, ker se razviti svet čedalje bolj soča z resno energetsko krizo, ki grozi zamajati gospodarsko, pa tudi politično ravnovesje v svetu. Arabske naftne proizvajalke denimo vse glasneje grozijo, da bodo nafto uporabile kot politično orožje za uveljavljanje svojih težej. Bi razvite države tvegale vojaški spopad, da bi to nevarnost preprečile? Malo je verjetno. Popuščanje največosti in dogovarjanje med velikimi je namreč ustrahovalo resla krikno, pa vendarle toliko kontrolirano zatijeja na svetovnih kriznih področjih, da jim omogoča nemoteno medsebojno sodelovanje. Nov nevaren spopad bi to do temeljev zamajal.

Seveda je zaradi tega pričakovati s strani razvitih določene pritiske. Tega se nevrščene države zavedajo. In prav zato bodo skušale v Alžiru čim jasneje in odločneje zažrtati svoje obveznosti in naložbe za bližajočo obdobje, ki bo nedvomno težko in zahtevno. Ki pa bo najbrž tudi odločilno za prihodnost vsega človeštva.

Konferenca Commonwealtha

Prebrodena kriza

Dvoboj med Britanijo in Avstralijo

Letošnje zasedanje članic Commonwealtha v Ottawi je bilo zanimivo iz več razlogov. Nekateri politični opazovalci so pričakovali, da se bo spor, ki je izbruhnil pred dvema letoma v Singapuru zaradi prodaje britanskega orožja Južnoafriški republiki, na tej konferenci še zaostiril. Maloštevilni so celo pričakovali propad Commonwealtha (toda taki se oglašajo skoraj pred vsako konferenco voditeljev Commonwealtha). Tretji pa so upali — in to upanje se je izpolnilo — da bo ta nenavadna in trožična organizacija 32 držav v Ottawi prebrodila krizo. To se je zgodilo, vendar samo zato, ker so vsi nekoliko popustili. To pa ne pomeni, da na konferenci ni bilo zelo burnih razprav. Najostrejši, besedni dvoboj ni bil med premierom Heathom in afriškimi predstavniki, ampak med Heathom in novim laburističnim premierom Avstralije Goughom Whitlamom.

Avstralski premier je zelo ostro zastavil vprašanje večnacionalnih družb in nadzorstva nad njimi v luči nacionalne suverenosti. Izjavil je celo, da sta Avstralija in Kanada »v nekaterih pogledih državi v razvoju spravo dejstva, da večnacionalne korporacije nadzorujejo na primer v Avstraliji kar 60 odstotkov rudarstva. Goskriteljev konferenca, kanadski premier Trudeau se iz previdnosti ni zapletel v ta spopad, čeprav je njegova lastna liberalna stranka pod čedaj hujšim pritiskom socialistične in konservativne opozicije v parlamentu, ki zahte va od vlade, naj se odločneje postavi po robu ameriškim večnacionalnim družbam.

Whiteam je rekel, da imata Avstralija in Kanada iste težave, ko gre za daljnosežne in pomembne odločitve upravnih odborov družb v tujini. V tem pogledu — je trdil — sta obe državi vsekakor v podobnem položaju kot države v razvoju.

Premier Heath je zadržno odgovoril, da se Avstralija in Kanada nimata kaj pritoževati, saj imata višji dohodek na prebivalca kot Britanija. Whiteam pa ga je zavrnil, da Avstralija ni gospodar v lastni hiši in da bo morda tudi Britanija še doživela kaj podobnega.

Whiteam je rekel, da imata Avstralija in Kanada iste težave, ko gre za daljnosežne in pomembne odločitve upravnih odborov družb v tujini. V tem pogledu — je trdil — sta obe državi vsekakor v podobnem položaju kot države v razvoju.

Premier Heath je zadržno odgovoril, da se Avstralija in Kanada nimata kaj pritoževati, saj imata višji dohodek na prebivalca kot Britanija. Whiteam pa ga je zavrnil, da Avstralija ni gospodar v lastni hiši in da bo morda tudi Britanija še doživela kaj podobnega.

Premier Heath je zadržno odgovoril, da se Avstralija in Kanada nimata kaj pritoževati, saj imata višji dohodek na prebivalca kot Britanija. Whiteam pa ga je zavrnil, da Avstralija ni gospodar v lastni hiši in da bo morda tudi Britanija še doživela kaj podobnega.

Premier Heath je zadržno odgovoril, da se Avstralija in Kanada nimata kaj pritoževati, saj imata višji dohodek na prebivalca kot Britanija. Whiteam pa ga je zavrnil, da Avstralija ni gospodar v lastni hiši in da bo morda tudi Britanija še doživela kaj podobnega.

Premier Heath je zadržno odgovoril, da se Avstralija in Kanada nimata kaj pritoževati, saj imata višji dohodek na prebivalca kot Britanija. Whiteam pa ga je zavrnil, da Avstralija ni gospodar v lastni hiši in da bo morda tudi Britanija še doživela kaj podobnega.

Premier Heath je zadržno odgovoril, da se Avstralija in Kanada nimata kaj pritoževati, saj imata višji dohodek na prebivalca kot Britanija. Whiteam pa ga je zavrnil, da Avstralija ni gospodar v lastni hiši in da bo morda tudi Britanija še doživela kaj podobnega.

Premier Heath je zadržno odgovoril, da se Avstralija in Kanada nimata kaj pritoževati, saj imata višji dohodek na prebivalca kot Britanija. Whiteam pa ga je zavrnil, da Avstralija ni gospodar v lastni hiši in da bo morda tudi Britanija še doživela kaj podobnega.

Whiteam je rekel, da imata Avstralija in Kanada iste težave, ko gre za daljnosežne in pomembne odločitve upravnih odborov družb v tujini. V tem pogledu — je trdil — sta obe državi vsekakor v podobnem položaju kot države v razvoju.

Premier Heath je zadržno odgovoril, da se Avstralija in Kanada nimata kaj pritoževati, saj imata višji dohodek na prebivalca kot Britanija. Whiteam pa ga je zavrnil, da Avstralija ni gospodar v lastni hiši in da bo morda tudi Britanija še doživela kaj podobnega.

Premier Heath je zadržno odgovoril, da se Avstralija in Kanada nimata kaj pritoževati, saj imata višji dohodek na prebivalca kot Britanija. Whiteam pa ga je zavrnil, da Avstralija ni gospodar v lastni hiši in da bo morda tudi Britanija še doživela kaj podobnega.

Premier Heath je zadržno odgovoril, da se Avstralija in Kanada nimata kaj pritoževati, saj imata višji dohodek na prebivalca kot Britanija. Whiteam pa ga je zavrnil, da Avstralija ni gospodar v lastni hiši in da bo morda tudi Britanija še doživela kaj podobnega.

Premier Heath je zadržno odgovoril, da se Avstralija in Kanada nimata kaj pritoževati, saj imata višji dohodek na prebivalca kot Britanija. Whiteam pa ga je zavrnil, da Avstralija ni gospodar v lastni hiši in da bo morda tudi Britanija še doživela kaj podobnega.

Premier Heath je zadržno odgovoril, da se Avstralija in Kanada nimata kaj pritoževati, saj imata višji dohodek na prebivalca kot Britanija. Whiteam pa ga je zavrnil, da Avstralija ni gospodar v lastni hiši in da bo morda tudi Britanija še doživela kaj podobnega.

Premier Heath je zadržno odgovoril, da se Avstralija in Kanada nimata kaj pritoževati, saj imata višji dohodek na prebivalca kot Britanija. Whiteam pa ga je zavrnil, da Avstralija ni gospodar v lastni hiši in da bo morda tudi Britanija še doživela kaj podobnega.

Spremenjeni Commonwealth

V devetih dneh so voditelji držav Commonwealtha govorili tudi o drugih problemih, predvsem o spremenjenih odnosih med super silami v svetu, o olajšavah za države v razvoju in EGS, o pomoči manj razvitim in podobnem. Nekateri člani delegacij so poluaradno obravnavali celo afero Watergate in ugotovili, da je daljnosežnega pomena tudi za mednarodne odnose, posebno za odnose med ZDA in SZ. Vendar je glavna pozornost veljala Commonwealthu in njegove mu prilagojevanju spreminjajočemu se sve tu.

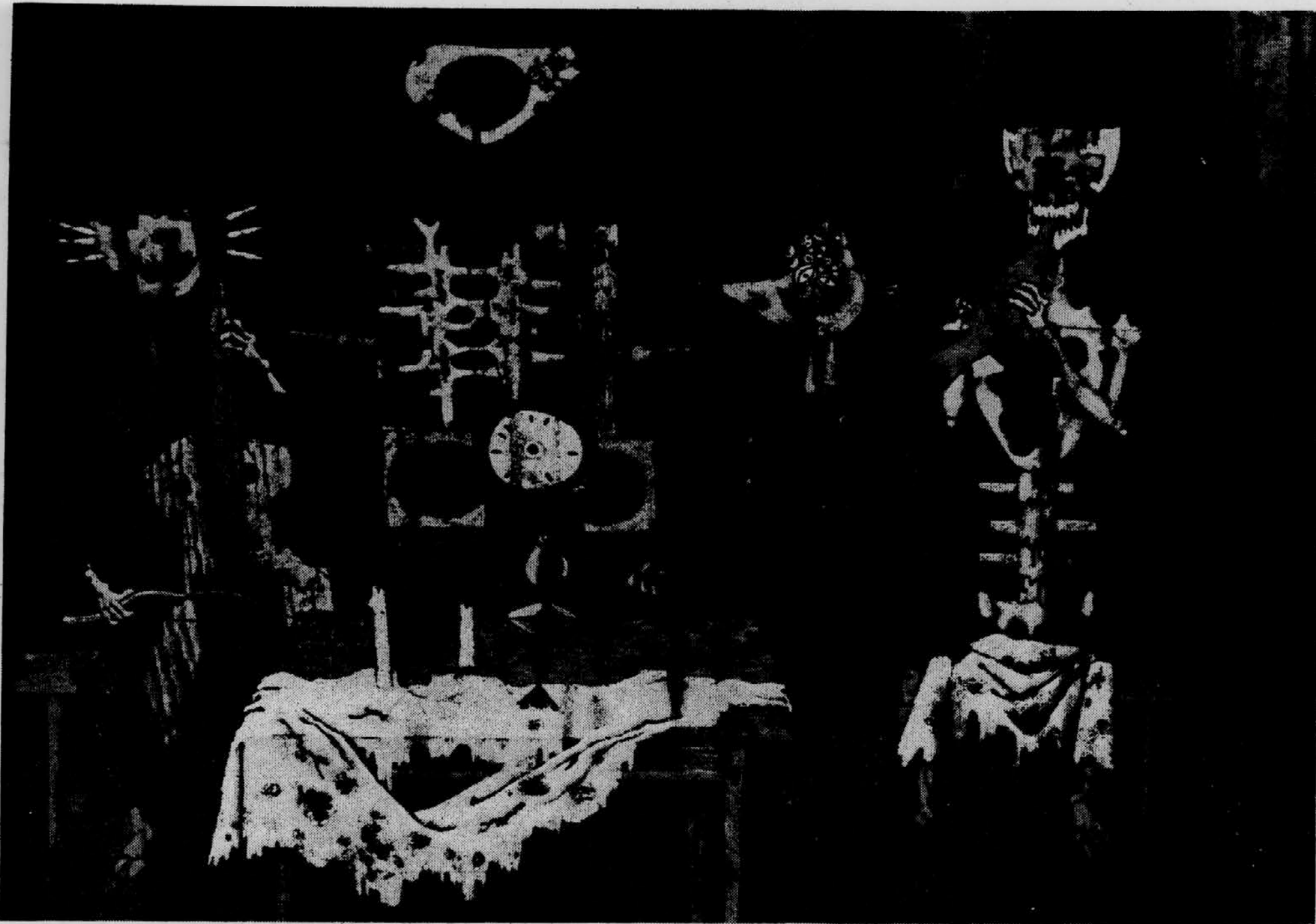
V devetih dneh so voditelji držav Commonwealtha govorili tudi o drugih problemih, predvsem o spremenjenih odnosih med super silami v svetu, o olajšavah za države v razvoju in EGS, o pomoči manj razvitim in podobnem. Nekateri člani delegacij so poluaradno obravnavali celo afero Watergate in ugotovili, da je daljnosežnega pomena tudi za mednarodne odnose, posebno za odnose med ZDA in SZ. Vendar je glavna pozornost veljala Commonwealthu in njegove mu prilagojevanju spreminjajočemu se sve tu.

V devetih dneh so voditelji držav Commonwealtha govorili tudi o drugih problemih, predvsem o spremenjenih odnosih med super silami v svetu, o olajšavah za države v razvoju in EGS, o pomoči manj razvitim in podobnem. Nekateri člani delegacij so poluaradno obravnavali celo afero Watergate in ugotovili, da je daljnosežnega pomena tudi za mednarodne odnose, posebno za odnose med ZDA in SZ. Vendar je glavna pozornost veljala Commonwealthu in njegove mu prilagojevanju spreminjajočemu se sve tu.

V devetih dneh so voditelji držav Commonwealtha govorili tudi o drugih problemih, predvsem o spremenjenih odnosih med super silami v svetu, o olajšavah za države v razvoju in EGS, o pomoči manj razvitim in podobnem. Nekateri člani delegacij so poluaradno obravnavali celo afero Watergate in ugotovili, da je daljnosežnega pomena tudi za mednarodne odnose, posebno za odnose med ZDA in SZ. Vendar je glavna pozornost veljala Commonwealthu in njegove mu prilagojevanju spreminjajočemu se sve tu.

V devetih dneh so voditelji držav Commonwealtha govorili tudi o drugih problemih, predvsem o spremenjenih odnosih med super silami v svetu, o olajšavah za države v razvoju in EGS, o pomoči manj razvitim in podobnem. Nekateri člani delegacij so poluaradno obravnavali celo afero Watergate in ugotovili, da je daljnosežnega pomena tudi za mednarodne odnose, posebno za odnose med ZDA in SZ. Vendar je glavna pozornost veljala Commonwealthu in njegove mu prilagojevanju spreminjajočemu se sve tu.

V devetih dneh so voditelji držav Commonwealtha govorili tudi o drugih problemih, predvsem o spremenjenih odnosih med super silami v svetu, o olajšavah za države v razvoju in EGS, o pomoči manj razvitim in podobnem. Nekateri člani delegacij so poluaradno obravnavali celo afero Watergate in ugotovili, da je daljnosežnega pomena tudi za mednarodne odnose, posebno za odnose med ZDA in SZ. Vendar je glavna pozornost veljala Commonwealthu in njegove mu prilagojevanju spreminjajočemu se sve tu.

FRANCE MIHELIC: MUZIKANTI IN URE
(Acryl, platno, 1971)

Likovna umetnost

Umetniški spopad s strahom

Ob retrospektivni razstavi del Franceta Miheliča v Kostanjevici na Krki

Ko je France Mihelič po končanem študiju na zagrebški Akademiji za umetnost in umetno obrt, najbrž pod vtisom sodasnih socialno kritičnih programskih težaj skupine »Zemlja« prisluhnil življenju na kmetih, je naslikal nekaj podob, v katerih zaslužitmo daljni odmev Hegedušičevega slikarstva. Skoraj žanrski prizori, nekoliko posplošeni motivi panonskih vasi, semjenv in kmečkoga dela, katerim je v obdobju službovanja v Ptuj sledilo čedalje več obravnavskih krajin — to je bila tista prvotna tvar, iz katere se je pozneje razvil Miheličev svojisk slikarski in grafični opus, enkratni in samonikel, kakršnega poznamo danes. Programske smernice zagrebških kolegov ga niso pritegnile, saj bi ga prej ko slej ovirale. Danes se zdi, da je svoje izhodišče izbral in določil namerno, tako spontano, zdržema in brez skokov, stranskih poti in prekinitev je rasel v Miheliču njegov svet in njegova vselej povsem osebno obeležena slikarska realizacija.

Zakladnica bizarnih folklornih motivov, kar je takrat Ptujsko polje še bilo, je s svojimi še živimi, v življenje preprostejša in prvinskega kmeta organsko vtikanji običaji in silikovitimi, razgibanimi sprevodi, z njihovimi včasih komičnimi, včasih tragičnimi poteki tega polnokrvnega umetnika nujno zanimala. Ne samo s svojo živopisno zanimostjo, tako polno nenavadnih oblik, struktur in barv, tako polno gibanje; ne samo z izvirnostjo svoje dramaturgije, kakršne ni bilo več niti nikjer drugje, in tudi ne le s romantično privlačnostjo tega ostanka in mrak zavite, mitične davnine, ki se je kot anarhizem ohranil v evropsko dvajseto stoletje. Občutiljiv umetnik in izobraževalec je zaslužil v teh pustnih običajih, v teh plesočih in zvonkajočih kurentih, odetih v kože in grozljive maske s peresi v glavi in s palicami v rokah, v teh s trakovi ovješnih povzračnih in svatih dih dionizije in tiste skrivnostnosti, ki je ovijala dionizije in bakhanalije, izšle iz še starejših oblik, tistih, ki so se najbrž ne bistveno spremenjene ohranile prav v tem severovzhodnem koščku naše domovine. Zaslužil, morda začutil je vzročno povezavo med temi pojavi in ekstatično sliško od narave povsem odvisnega človeka prazgodovine, ki se je v teh zaostalih krajih ohranila do včeraj. Nebogljivi človek se je zatekel v mit in na tej ravni se je laže bojeval s sovražno naravo in na tej ravni se ji je lahko tudi odkupil in prikupil. Praprispodobna vseh tistih prvinskih sil in nagonov v človeku, pogojenih z njegovim bistvom, je ostala tako kot pred tisočletji — in še vedno dokazovala isto.

Gozd v umetnikovih očeh

Tu lahko iščemo začetke Miheličeve osebne angažiranosti, tu, ob spoznanju teh usodnih povezanosti in ob vzporednem zorenju njegove človeške in umetniške osebnosti. Njegove podobe ne posnemajo, njegove podobe podčrtujejo in sodelujejo in povzema jo čedalje več srži, ki se ob postopnem zanosovanju in zavedanju istovrstnosti procesov v sodobniku počasi oblikuje in spoznavanju večnih silnic, oblikujočih človekovo eksistenčno zavest in njegov življenjski boj. Simboli tega nenehne boja hkrati govorijo o neizprosnosti velikega konca boja za življenje je boj proti smrti, minevanju, izničanju in simboli zmage nad Morano jo hkrati neprestano kličejo v spomin in jo dokazujejo.

Srečanja s smrtjo in propadanjem so dobili svojo drugačno, določnejšo, a nič manj filozofsko angažirajočo obliko med vojno, v partizanih. Gozd, ki je sprejel borbo proti

ničevalcem v svoje okrilje, je tako v umetnikovih očeh spet dobil svojo prvotno vlogo včasih začetnika, pogosteje pa ohranjalca življenja. Življenje, katerega enakovredni pol je smrt, nastajanje, določeno z minevanjem, je ob vzporedanju vsakdanje krute resničnosti nepriznane vojne s spoznanjem v kurentovskih simbolih zajete vedome resnice oboje filozofske razsežnosti. Tej se je pridružil še aktivirajoči strah, ki je izviral tako iz trajnega pomanjkanja občutka gotovosti v partizanih kot iz simbolskega sporočila davnine, razbranega v razposajanih maskarah in običajih neznanega izvora.

In tako se je krog spoznanja sklenil, a se ni zaprl. Tema smrti je Miheličevu slikarstvu in pozneje grafiko in spet slikarstvu napajala in ni presahnila in se ni obrabila prav zaradi tega vrtnca prehajanja oblik življenja in smrti, strahu in ta strah premagujočega boja zaradi spoznanja enakovrednosti različnih oblik istega pojva, katerega nove besede, nov jezik, čedalje bolj bogat, bolj natančen in hkrati bolj epski, razsežen, vseobsegajoč. Trenutni, določeni strah se je razširil na koznični strah človekovega duha, ki je edino, kar s smrtjo zares premine. In izražanje tega strahu, te tesnobe, ki se čedalje bolj prenaša tudi na raven temeljnih eksistenčnih vprašanj človeka in človeštva, je zahtevalo nova izrazna sredstva. Mihelič jih je našel, ker jih je doživel v njihovem drugotnem, simbolnem pomenu in jih v takem pomenu tudi uporabil.

Iz gozda, iz temnih dupel, ki so skrivala nočne pošasti, iz votlih debel, ki je v njihovih razpadajočih okostjih otožno zavijal odmev Ranove piščali, iz hrupavih suhih rogov, ki so kakor spomenik večnega uničevanja štrlele v nočno nebo, izmed ruševin samotnih gorskih kmetij, v katerih se je zakotila govevska grozljiva sanjska golazen, izpod vej ožanih tepk, raz katere je skorv oznanjal svoj zategli memento, je prišlo: prišli so stari duhovi zemlje in polje in gozdov, oblečeni v ljubjaste, kožnate in hrupave ali razcapane obleke, izpod njih je bilo čutili lubadarsko razjednost postav in prihe, zlomljene roke-veje so opletale v ritmu neznanega, grozljivega nočnega rituala, pošastne maske so jim zakrivalo usodovska obličja. Prišli so muzikanti, ki so spremljali ta mrtvaški ples iluzij in filozofske neutemeljene optimizma na strunah, napetih med mrtvimi, grčavimi vejami, na katere je igral nočni piš. Prišel je stari Pan, zrasel z rogovilo starega drevesa in s frulo zaigral melodijo v tej pošastni harmoniji zvokov, oblik in barv. Prikotale so se stare ure, napokanih številčnic in polomlje-

nih kazalcev ali brez njih in odmerile so v večnosti zajeto nesmiselnost časa, v katerem človekov duh hlasta za spoznanji. Kot fosilne hijene so jim sledile lajajoče in tuleče himere, med grozljivim razpoloženjem že olesenele v svoji razpadajoči podobi. In visoko nad njimi se je v skrepeneli drži use del kronist, z mrtvimi, srepmi očmi zroč na ta bestiarji usode in negibno zapisujoč razorožujoče spoznanje.

Oblika, pogojna s tvorcem

Kot filozofski zapisovalec stoji slikar pred njimi in lov in upodablja te grozljive prikazi. Vse bolj se mu jasni njihov pojav in njihov pomen. Čedalje več se mu in njihova strašljivost se staplja z njegovimi prvinskimi strahovi in bizarno sozvočje. Nenadoma je eden izmed njih in kot Dioniz povede sprevod v ples in režira ta prabitni besnil in fantastičen film. Prikazni se pokorijo novi volji, v njihov neutrujeni nastop, som nas je koščena starka, povabila v v njihov razglašeni zbor in nekoreografski ples poseže višje bitje, volja velikega stvarnika, ki jih je prikladal, obudil v življenje in jim dal podobo. Prostor, oder, čas in trajanje izginejo, v tej neoptiljivi, nestvarni areni je le duh tisti, ki ustvarja razsežnosti, je domišljija tista, ki ureja prizore, in občutljivost tista, ki do potankosti določa oblike.

Predstava je polnem teku, razdrapani divji akterji, ki se pokorijo višji volji, se razporedijo v harmonične celote. Sinteza je dosežena: sinteza v eni sliki in v celotni predstavi in v vsem neomejenem trajanju filma, ki je transpozicijska slika: življenjskega predvsem, pa tudi umetniškega. Umetnik je samo zase in edini stvarnik. Njegov svet je zrasel iz istih krajevnih in eksistenčnih danosti kot sam. Čas je neopredeljiv in ni omejen, ker ga ni mogoče omejiti. Čas je živ, kot je star človek in zavest in kot je stara narava. Nova je oblika, kajti oblika je pogojena s tvorcem in čezenj s časom, v katerem tvorec živi, in z življenjem, kakršnega živi.

Ohranjena ustvarjalna svoboda

V tem svetu ni prostora za občevajljive sheme in predstave, ne za vzore višje ali nižje razvitih kulturnih in umetniških dosežkov, ni prostora za vplive drugih območij ali celo drugih tvorcev, ki po večni zakonitosti oblikujejo svoje svetove in svoje predstave, pogojene z njihovim osebnim časom in življenjem. Ta svet ne sprejema prvih drugih, kajti sklenjen je v sebi, zokrožen in organsko zrasel v življenjskem spoznanju svojega tvorca. Je avtohton, kot je avtohton inventarji njegovih oblik in kot je, po vzročni nujni, avtohton njegov splog. Vendar je živ, se pretaka in raste, poglablja in zori, sega po novih in višjih vrednotah, osreduje poglabljena oseba sporočila umetnika, ki z njim živi in se z njim vselej znova poistoveti. Zrasel iz simbolno posredovanih, večno veljavnih spoznanj in resnic, je zajel v umetniku odkriti prvinski strah pred neizbežnim in se simbolno z njim spopadel. Zato je njegov tvorec ustvaril nov slikarski besednjak novih simbolov, ki ustrezajo njegovemu osebnemu odzivanju in hkrati obogatim praskupkom spoznanja.

Razvita in plodna domišljija spočenja vselej nove oblike in različice, vselej nove sestave in ureditve, vselej nove režijske prijeme, s katerimi vdihne temu

svetu — umetniškemu odmevu na življenje — svoje zakone in mu omogoči njegovo lastno, fantastično, a zato nič manj resnično življenje.

France Mihelič je tako s svojim izvirnim slikarskim slogom, bogatim in razvitim v malone vse upodablajoče razsežnosti, in prav tako s svojim celotnim opusom, nenavadnim, osebnim in enkratnim, združil čutno pogojeno filozofijo življenja — utemeljeno z zgodovinskim in mitičnim izročilom — z bogastvom oblik in barv in z neizmerno umetniško domišljijo, osupljivo dinamično urejajočo tisto, ki v svoji lastni zakoni. Le poglabljen mislec in občutljiv umetnik velike izrazne moči si je lahko priboril in ohranil ustvarjalno svobodo, ki je za avtentičnost umetnosti, kakršna je Miheličeva, predvsem potrebna.

JANEZ MESESNEL

Glasba

Karintsko poletje

Nov festival na avstrijskem Koroškem

Ob imenu Osoje se vedno najprej spomnim na legendo o osovskem mutcu, ki se je v meniški halji pokoril za uboj in je šele na smrtni postelji izdal svoje poreklo. Najbrž pa legenda o poljskem kralju Boleslavu ne bo nikoli zgodovinsko potrjena. Ko je cesar Jožef II. izdal znameniti dekret o ukinitvi samostanov, je odločitev zadela tudi osovski benediktinski red in ob likvidaciji je večji del dragocene samostanske knjižnice žal končal na jezerskem dnu.

Od tedaj naprej je bila usoda čudovite baročne cerkve in samostana bolj žalostna kot vesela. Objekta sta rabila za to in ono, obnavljal ju ni nihče kdove kaj, in ko so se leta 1948 umaknile angleške okupacijske sile, se je sestala posebna državna komisija, da bi ugotovila, kaj se iz razpadajočih zidov še da narediti. Od 50 članov jih je bilo 48 za to, da se vse skupaj dokončno poruši in le dva eksperta sta zagovarjala obnovitev.

Najsi je bilo že kakorkoli, odločanje — na srečo — ni šlo ravno po demokratični poti in objekt so le začeli obnavljati. Dela so bila zahtevna in draga in v povojnem času sredstev za takšne namene ni bilo ravno na pretek. Najbrž je bilo potrebno dosti iznajdljivosti, entuziazma in potrpežljivosti, dokler so po osemnajstih letih obiskovalci spet lahko občudovali okrog leta 1000 začeto in v baroku končno dograjeno cerkev, nenavadno bogato okrašeno s štukaturami in freskami, in pa hotelski dejavnosti namenjeni samostan z nekaj ravno tako bogato oblikovanimi dvoranami.

Ze med zahtevnimi obnovitvenimi deli se je porodila misel, da bi cerkev v bodoče ne rabila samo sakralnim, temveč tudi kulturnim namenom. Zato so jo razglasili za umetnostni spomenik in razen ob času cerkvenih obredov obiskovalci plačajo vstopnino. Se boljše je seveda bila ideja o prireditvi koncertov, zlasti ko sta se osovskemu župniku Jakobu Stinglu pridružila v umetniškem odboru dva izkušena glasbenika in organizatorja, član Dunajskih filharmonikov Helmut Wobisch ter skladatelj in glasbeni vodja celovškega radia Nikolaus Theodoroff.

Kulturno praznino je treba zapolniti

S profesorjem Wobischem je med festivalom težko govoriti četr ure v miru, ne da bi ga zmotil ta ali oni njegovih sodelavcev z enim izmed tisoč organizacijskih vprašanj. Ko se mi je to po dveh tednih le posrečilo, me je seveda najbolj zanimalo izvedeti, kakšen je bil začetek festivala »Karintsko poletje«.

Kot marsikje, je bil tudi tu povod zelo enostaven. Obnovljena cerkev je potrebovala tudi nove orgle, dolgovi pa so bili že tako preveliki. In tako so se odločili povabiti umetnike, ki bi bili pripravljeni igrati brez honorarja. Med prvimi sta se že leta 1969 odzvala dva znamenita virtuozna, violinist Henryk Szeryng in pianist Wilhelm Backhaus.

To je bil seveda le zunanji povod. Globlji vzrok za obsežno kulturno manifestacijo je v tem, da na avstrijskem Koroškem vlada dokajšnja praznina v glasbenem smislu, da pa je hkrati dežela odprta kulturnemu delovanju. To se je pokazalo tudi ob nastanku festivala jazz in pop glasbe »Music forum«, ki ga že nekaj let prireja v Celovcu. In prav zato, meni profesor Wobisch, je Karintsko poletje še tem bolj potrebno. Kajti če

res imamo svobodo kulturnega udejstvovanja, potem mora vsak kvaliteten glasbenik imeti možnosti za nastopanje. Kdor se ne predstavi publiki, ne živi. Biti v okviru možnosti ogledalo najboljših vrednot evropske kulture, to je naloga Karintskega poletja.

Seveda sva se s profesorjem Wobischem ustavila tudi pri tem okviru možnosti. S pomočjo državne in deželne vlade, mesta Beljaka in avstrijskega radia se je festival v štirih letih razvil v pomembno in obsežno kulturno dogajanje. Vendar njegovo vodstvo meni, da je podpora premajhna glede na potrebe koroškega prebivalstva in na pomen, ki ga ima festival za turistični razvoj dežele. Tako se finančna stiska prirediteljev kaže v dokaj visokih cenah vstopnic in v razmeroma nizkih honorarjih umetnikom.

Karintsko poletje se je torej kljub težavam v štirih letih razvilo v obsežno in pomembno kulturno prireditev. Še zlasti važno prelomnico je pomenilo leto 1972, ko je mesto Beljak odprlo vrata svojo nove kongresne dvorane z nekaj nad tisoč sedeži in dokaj razsežnim odrom. Komornim nastopom v osovski cerkvi so se tedaj pridružil še simfonični koncerti v Beljaku, letos pa tudi gostovanja baletnih skupin. Spored dvomesečnega festivala se je razširil na nekako 40 kulturnih prireditev.

V treh tednih, ki sem jih julija preživel v Osojah, se mi je posrečilo dobiti dokaj zokrožen vtis o prireditvah. Orgelski koncerti, ki so bili pravzaprav povod vsemu, sestavljajo le še majhen del festivala. Dopolnjujejo jih drugi solistični, zborovski in komorni koncerti, na katerih nastopajo mnogi vodilni evropski umetniki. Med njimi sta se mi najbolj vtisnila v spomin dunajski baritonist Walter Berry s svojo neprekosljivo interpretacijo samospjevov Franka Martina in Johannesa Brahmsa in dunajski komorni zbor St. Othmar, ki je z neverjetno lahkoto izražal izredno zahtevna dela treh sodobnih skladateljev: Heillerja, Ligetija in Davida.

Med simfoničnimi orkestri nastopajo letos v okviru Karintskega poletja Orkester avstrijske radiotelevizije z dirigentom Milanom Horvatom, Madžarska filharmonija z Janosem Ferencsikom in orkester Krakovskega radia pod vodstvom Krzysztofa Misslioka. Ze pred tremi leti je za potrebe dirigentskega tečaja nastal samostojni Orkester Karintskega poletja, v katerem sodelujejo tudi jugoslovanski glasbeniki, med njimi pretežno člani Mariborske opere. Letos je pod vodstvom Hansa Swarowskega in ob sodelovanju pianista Shure Cherkasskega ta orkester nastopil prvič tudi na samostojnem koncertu in požel razmeroma ugodne ocenje kritike.

S tem v zvezi je najbrž zanimivo vprašanje, kako poteka sodelovanje pre meje in kakšna je udeležba jugoslovanskih umetnikov na festivalu. Pred dvema letoma so gostovali Zagrebški solisti, lani Oktet Gallus iz Ljubljane. Letos je med jugoslovanskimi umetniki v Osojah Milan Horvat v vlogi dirigenta orkestra avstrijske radiotelevizije. Prireditelji so mi zatrdili, da je sodelovanje z jugoslovanskimi glasbeniki nekaj kot prej dobro; se zlasti tesne stike imajo z organizatorji Dubrovnških poletnih iger.

Znanstvena in pedagoška dejavnost

Kot menda edini evropski festival ima Karintsko poletje, v svojem okviru tudi znanstveno-raziskovalno in pedagoško dejavnost. Na področje prve dobi seminar o elektronski glasbi in o novih zvočnih izkustvih, ki ga vodi sloveča strokovnjaka s tega področja, Dunajčan Dieter Kaufmann in François Bayle, član pariške skupine Recherches Musicales. Pravo novost pa pomeni seminar, na katerem se bo zbralo te dni 17 voditeljev svetovnih strokovnjakov s področja glasbe, nevrologije, fizike in psihologije. Tema njihovega razgovora so fizikalne in nevropsihološke osnove glasbe. Prvič v zgodovini bodo sedli za skupno mizo znanstveniki z različnih strokovnih področij. Ugotovili bodo, ali se je z združenjem različnih ved mogoče kaj bolj približati zapletenemu in še zelo neraziskanemu vprašanju: Zakaj sploh muziciramo.

Ze od vsega začetka so pedagoški seminarji postali sestavni del Karintskega poletja. Mnogi svodilni umetniki so že zbrali v Osojah okrog sebe mlade glasbenike in mojstrskih tečajih, med njimi violinista Henryk Szeryng in Josef Sivó, skladatelja Krzysztof Penderecki in Wolfgang Fortner, organist Hans Haselböck. Največjo popularnost pa najbrž uživa vsakoletni dirigentski seminar, ki ga vodi profesor dunajske Glasbene visoke šole Hans Swarowsky. Vzrok za to so nepričakovani uspehi mnogih mladih dirigentov iz njegove šole.

Hans Swarowsky je v mladosti osebno doživel vse tisto, kar je za nas danes le še pisano zgodovinsko izročilo. Svoje dirigentsko in pedagoško pot je začel kot asistent Richarda Straussa in Clemensa Kraussa. V intenzivnih pogovorih z obema mojstroma glasbenega ustvarjanja in poustvarjanja se je razvil dirigentski nauk, o katerem je Richard Strauss nameraval izdati posebno knjigo. O tem je zapustil profesorju Swarowskemu mnogo zapiskov. V temnem kontaktu s skladatelji, kot so Stravinski, Bartók, Schönberg, Weber, Berg in Pfitzner se je rodil nauk o spoznavanju glasbene umetnine iz zapisa samega, ne glede na izvedbe dela, bodisi na koncertu ali na plošči. V petindvajsetletnem delovanju na Glasbeni visoki šoli na Dunaju je profesor Swarowsky razvil ta nauk v sistem, s pomočjo katerega mladi dirigent lahko spoznava glasbeno delo ne glede na upustvarjalno tradicijo samo po njihovi slogovni srži, zanesljivo določi obliko umetnine in z jasno dirigentsko tehniko ta spoznanja brez nespornozumov prenaša na skupino glasbenih izvajalcev.

KRISTIJAN UKMAR

V tej glavi se je rodila Provincia di Lubiana.
V tej glavi se je rodilo trpljenje Slovencev od Soče do Save.
V tej glavi se je skovala nesreča vsem Italijanom.

Izredno napet, zgodovinski roman na 400 straneh s slikami na 30 straneh lahko naročite z naročilnico:
Na dopisnici nalepljeno naročilnico pošljite na naslov: ČGP DELO — prodajna služba, Tomšičeva 1, 61000 Ljubljana

NAROČILNICA

Naročam knjigo: Richard Collier, Duce! Vapom in propad Benita Mussolinija

Ime in priimek _____

Ulica _____ Poštna št. in kraj _____

Knjigo mi pošljite po povzetju!

Datum _____ Podpis _____

Znanstveniki o ugibanjih Ericha von Dänikena

Ali so našo Zemljo obiskali neznani astronomi?

Vsak rod čedalje globlje prodira v skrivnosti narave

V naši rimski cesti je približno sto milijard zvezd, v vesolju pa približno tisoč milijard galaksij, kakršna je Rimska cesta. Računamo, da ima več kot polovica vseh zvezd enega ali več planetov, ki krožijo okrog njih. Če domnevamo, da so na vsakem tisočletnem planetu zaradi ustrezne velikosti in oddaljenosti od osrednje zvezde razmere take kot na naši Zemlji, ki omogočajo nastanek življenja, dobimo skoraj številko 100 milijard planetov v vesolju, kjer je teoretično lahko nastalo življenje. Po tem računu bi v naši galaksiji lahko obstajalo sto milijonov planetov, na katerih bi se lahko razvilo življenje, ki bi bilo podobno na Zemlji. Noben planet našega osončja, razen Zemlje, ne daje možnosti za razvoj višjih oblik življenja. Nižje oblike po vsej verjetnosti obstajajo na Marsu, v zelo specifični obliki pa tudi morda na nekaterih območjih Venerine in Jupitrove atmosfere.

potemtakem morala Zemljo obiskati neznana razumna bitja... ni ravno logično sklepanje. Avtorju lahko izpodbijamo z njegovim lastnim stavkom: »Vsega ne smemo tako poenostaviti!« Däniken želi verjeti, ne pa vedeti. Pot do verovanja je kratka in lahka, do znanja pa dolga in tegobna. Prav zato Däniken najde veliko privrženecov med tistimi, ki jih sicer iskreno zanima človekova zgodovina, vendar upajo, da vseeno obstaja »kraljevstva pot do matematike«. Vsem tem bi lahko rekli: Naša Zemlja, naše življenje, naša zgodovina — so še polni skrivnosti in ugibanj. Odkrivanje je morda najlepša naloga, ki čaka ljudi. Vsak rod čedalje globlje prodira v skrivnosti narave; z vsakim desetletjem vse globlje dojemamo njeno delovanje. Nekega dne bomo morda vedeli, če na drugih planetih živijo »ljudje«, ki so v preteklosti obiskali našo Zemljo. Morda nas bodo obiskali v prihodnosti. Morda nam bo uspelo nekega dne poleteti na druge zvezde. Koliko rodov bo do tega dne še živelo na Zemlji — tega ne vemo.

ERNST STUHLINGER, Huntsville, ZDA

Ce domnevamo, da je v krogu tisoč svetlobnih let nekaj tisoč planetov s pogoji, v katerih bi se lahko razvile višje oblike življenja, bi znašala oddaljenost do najbližjega takšnega planeta najmanj sto svetlobnih let. Ni pa izključeno, da obstajajo ugodni pogoji tudi na bližnjih planetih.

Ali so se na drugih planetih zares razvile višje oblike življenja? Tega še ne vemo. Zemlja obstaja kot nebesno telo štiri do pet milijard let. Pred dvema ali tremi milijardami so začele verjetno nastajati prve »žive« beljakovinske molekule. Prvi primitivni organizmi so nastali pred milijardo ali dvema milijardama let. Najstarejši fosilni alg so stari 600 do 800 milijonov let. Prvi vrstenci se pojavili pred 400 milijoni, prvi sesalci pa pred 150 milijoni let. Človekova prazgodovina se je verjetno začela pred nekaj milijoni let. Doba homo sapiensa se je začela šele pred 50.000 leti, najmlajša in najbolj vplivna vrsta homo tehnicus pa je šele pred 200 leti začela odločno spreminjati okolje in življenje. V zadnjih 60 letih je človek prodrl v vse dele našega planeta, v zadnjih desetih letih je začel zapuščati Zemljo in potovati do najbližjega nebesnega telesa.

Nepotrebnost znanstvena izobrazba

Ali se je tudi drugod v vesolju razvil življenje ali se je evolucija gibala podobno kot na Zemlji? Ali obstaja ali pa je obstajal tudi na drugih planetih homo sapiens, ki bi bil sposoben uporabljati orožje, izdelovati stroje in letati po vesolju? Na ta vprašanja še ni jasnih odgovorov.

Ali so lahko ljudje z drugih planetov obiskali Zemljo? Morda. Ali imamo znamenja takšnih obiskov? Do tega vprašanja se avtor knjig »Vrnitev k zvezdam« in »Spomin na prihodnost« Erich von Däniken v glavnem strinja z veliko večino znanstvenikov. Pri odgovoru na to vprašanje pa se potji razcepi. Däniken vztraja na odgovoru pritrdilno. Učeniški ki so na svojem strokovnem področju dobili obsežno znanje, pa največkrat odgovorijo: »Na mojem področju še ne morem dati prepričljivih dokazov v prid pritrdilnega odgovora.«

Pisec omenjenih knjig je globoko prepričan, da so Zemljo v davnih časih obiskali predstavniki neke nezemeljske civilizacije, in to po nekajkrat. Da bi dokazal svojo domnevo, omenja več starih zapiskov, kot so Gilgameš, Kabala, Vede, Biblija, ki govorijo o nezemeljskih bitjih in njihovih ognjenih nebesnih vozilih, opisuje stare risbe, zemlepisne mape, oznake in podobne na skalah, velike kamnite kroglice, ruševine velikanskih poslopij in velikanske kipe na Velikonočnem otoku. Niti poročil o bogovih, ki so prišli z neba, niti velikih znamenj v Benem otoku, ugotavlja Däniken, si ni moglo zamisliti brez delovanja nezemeljskih razumnih bitij, ki so tu in tam obiskovala Zemljo. Ta bitja so sprožila postopen razvoj tehničnih pa tudi kulturnih lastnosti ljudi. Pomešala so se celo z Zemljinimi prebivalci, potopili pa so utirali pot in postali nosilci tehničnega in kulturnega napredka na Zemlji.

Viden uspeh na tržišču, ki sta ga dosegli omenjeni knjigi, jasno opozarja na veliko zanimanje široke javnosti za vprašanja o izvoru in razvoju človeka. Ta vprašanja so tako neposredna, da ni potrebna nobena znanstvena izobrazba zato, da bi jih postavili. Da bi našli odgovore in jih podprli s trdnimi dokazi, je potrebno izredno dolgotrajno, temeljito, vestno in potrpeljivo delo, in to verjetno za več rodov.

Dalje smo še od popolne in jasne predstave celo o zadnjih 4000 letih človekovega razvoja. So obdobja, v katerih so bili ljudje zelo aktivni, o tem pa ne vemo skoraj ničesar. Imamo tudi močne dokaze človekovega ustvarjanja. Ne vemo pa njihovega pomena niti izvora, kot so na primer: velikanski znaki na tleh v Peruru ali velikanski kipi na Velikonočnem otoku, poročila o ognjenih nebesnih vozilih v starih epih ali povest o Sodomi in Gomori. Tujak ima Erich von Däniken rešitev na dlani: Zemljo so obiskali neznani bogovi, astronomi z drugih planetov, spustili so se z nebesnimi vozili, izklesali so kipe na Velikonočnem otoku, njim so namenjene risbe na tleh v Peruru, vrghi so atomsko bombo na Sodomo in Gomoro.

Logika je najbolj zanesljiva vodnica

Učeniški doslej niso tako skeptični. Prav zato Däniken označuje »znanost« kot togo, premalo drzno, pretirano konservativno in prepojenost s stari načinom mišljenja. Znanost pa ni zaprti skupina ljudi, ki popolnoma skladno načrtujejo in izvajajo natančno določene, enakne poglede in so zato deležni pohval ali kritike. Znanost je človekova dejavnost, njen cilj pa je zbrati znanje na vseh področjih. Prizna samo takšno znanje, ki lahko vzdržuje realno in konstruktivno kritiko. Skupno orodje vseh ved je logika. Nove znanstvene domene na-

stanejo, ki jih vzbudijo ali omogočijo logični sklepi. Kolikšen prostor ustvarjalne misli, drznosti in osebo junaštvo ponuja vsako resnično znanstveno delo, potrjujejo primeri Kopernika, Newtona, Darvina, Plancka, Einsteina. Njihove teorije so nastale pod pritiskom logičnih argumentov. Kot pravi znanstveniki so brez vsakršnih omejitev sprejeli razpravo in kritiko, pripravljeni dokazovati tisto, kar so odkrili tako dolgo, dokler vsi ljudje dobre volje ne spoznajo logične jasnosti in notranje skladnosti njihovih novih postavk.

Däniken ravna drugače. O možnostih, da so našo Zemljo v preteklosti obiskala neznana razumna bitja, so v zadnjih desetletjih pogosto razpravljali. Kljub dokazom, ki jih omenja v prid svoje teorije, pa ni niso prepričljivi. Razumeti bi morali, da njegov nasprotnik ni znanost, marveč logika. Logičnega raziskovanja ne moremo zamenjati za nelogično trditvijo. Logika je od začetka zemeljske civilizacije najbolj zanesljiv vodnik človekove misli. Vodilno vlogo mora ohraniti tudi pri raziskovanju izvora in razvoja človeštva.

Ali lahko poročila o »bogovih«, ki so z ognjenimi nebesnimi vozili pristali na Zemlji in podobno izginili, štejemo za dokaz o obisku nezemeljskih astronomov? Takšna poročila srečujemo v raznih starih zapiskih in legendah. Pri razlaganju teh poročil pa moramo biti zelo previdni. Nedvomno je, da so ljudje vseh časov imeli predstavlo o božanskih bitjih, ki so premočna v znanju, modrosti in izpopolnjenosti. Kje prebivajo ta nadnaravna bitja? Ne na Zemlji, ampak v neomejenem nebesnem prostranstvu. Kako obiskujejo Zemljo? Niti neš niti na konju, ampak s čudežnimi nebesnimi vozili. Kakšna moč poganja njihova vozila? Niti veter niti moč mišice, marveč skrivnostna sila ognja. Te ugotovitve so tako enostavne in sorodne, da jih domišljija lahko ustvari tudi brez resničnega obiska nezemeljskih bitij in prav zato so očitno tudi nastale v različnih dobah in v raznih krajih.

Omahovanje znanosti, da bi stara poročila o ognjenih nebesnih vozilih priznala kot dokaz o obisku neznanih razumnih bitij, ni posledica pomanjkanja drznosti učnjakov, ampak posledica pomanjkanja logičnih dokazov za to.

Izvedljivost medplanetarnih poletov lahko imamo po uspešnih poletih »Apollo« do Meseca za načelno dokazano. Pričakovati je, da bodo vesoljska vozila s človeško sradko še pred koncem tega stoletja pristala na Marsu in opravljala izvidniške polete na dajnih območjih našega planetarnega sistema. Da bi se ta vesoljska vozila lahko premikala, bodo uporabljali kemične, jedrske in električne naprave. Polet do nam najbližje zvezde Alfa Centaurija praktično ni izvedljiv s pomočjo tih pogonskih naprav, saj bi trajal tja in nazaj približno 600 let.

Ce potuje astronaut v vesoljski ladji z določeno hitrostjo glede na Zemljo, se poteka časa razlikuje od potekanja časa na Zemlji. Teorija relativnosti nas uči, da se astronaut počasneje stara kot njegovi sorodniki in prijatelji, ki so ostali na Zemlji. Pri hitrosti 200 km na sekundo se stara za 1/4000 odstotkov počasneje kot Zemljini prebivalci. Če pa njegova hitrost dosega 288.500 km oziroma 99,5 odstotka svetlobne hitrosti, pa se stara desetkrat počasneje kot bi se na Zemlji.

Dolga pot do znanja

Ta znani učinek časovne dilatacije bi omogočil skupini astronomov, da preživijo tudi dolga vesoljska potovanja. Moramo pa vedeti, da se poteka časa bistveno spremenijo glede na izhodiščni planet šele potem, ko je hitrost samo malo manjša od svetlobne hitrosti. Konverzjska ali fotonska raketa pa bi dosegla takšno hitrost, če bi se masa spreminjala v kinetično energijo skoraj brez vsakršnih izgub. Tudi če bi rešili vse te temeljne fizikalne in tehnične probleme in če bi bili astronomi pripravljene leme in če bi bili astronomi pripravljene leme in če bi bili astronomi pripravljene leme in če bi bili astronomi pripravljene leme, bi se še zmeraj morali spriznati z dejstvom, da pri vrnitvi na Zemljo ne bi več našli svojih prijateljev in sorodnikov, ampak samo njihove naslednike.

Po uspešnih poletih na Mesec smo zdaj pripravljene imeti vesoljske polete med zvezdami kot načelno možne ob domnevi, da je prej potrebno rešiti vrsto zelo težavnih tehničnih problemov. Pripravljene smo tudi misliti, da na drugih planetih verjetno obstaja življenje. Ni izključeno, da so Zemljo že raziskata neka tuja razumna bitja. Verjetno pa je, da bi se ti nezemeljski astronomi ob obisku na Zemlji vpisali v našo »knjigo gostov« drugače — in ne tako, kot to prikazuje Erich von Däniken. Njegova pripomba, da ne razumemo mnogih opaženih fenomenov, je v redu; njegovemu sklepu, da si jih lahko pojasnimo samo z obiskom neznanih astronomov, pa manjkata logika in prepričljivost. Pojav novih lastnosti med evolucijo človeka ne dokazuje obiska tujih razumnih bitij, sicer bi tudi kasnejši rodovi lahko sklepali, da si je človek 20. stoletja pridobil znanje o jedrski energiji, radarju, laserski tehniki in poletu na Mesec od »neznanih bogov«. »Ne moremo tega pojasniti in zato so

Beattie seže ob sedežu na tla in pobere dnevnik. To sta dve skupaj speti kovinski platnici temnodre barve z vtisnjenim registrsko številko letala na zunanji strani, med katerima so vse potrebne tiskovine. Neprijetna dolžnost vsakega kopilota je, da izpolnjuje te obrazce. Nekateri jo opravljajo z nevoljo; drugi se lotijo dela z resno natančnostjo poštnega uradnika, ki izpolnjuje denarno nakaznico. Iz zapiskov med letenjem v dnevniku izračunuje naše plače in formula za izračun je tako absurdno zapletena, da ima že nekaj napačno navedenih minut lahko za posledico izgubo nekaj dolarjev. Zato se vsi piloti natančno prepričajo o točnosti števil, ki predstavljajo ure letanja, medtem ko komajda opazijo številke, ki kažejo temperaturo v motorju, pritiske in porabo goriva. Če je let povsem normalen.

Beattie priže majhno luč nad glavo in uperi opek pramen svetlobe na dnevnik. Globoko zavzdihne in začne izpolnjevati prazne stolpce z znaki in s številkami. Cutim, kako se potnik sprehlja po kabini, in lahko zaznam vsak njihov sprehod na stranišče v repu. Gotovo že pogledujejo na uro, ker vedo, da bomo kmalu pristali. Njihovo premikanje zaznam, ker moram premikati stabilizator. Primoran sem nenehno vrtiti kolo za uravnavljanje, da bi tako uravnotežil letalo. Čez nekaj minut bo prišla k nama stewardesa. Ime ji je Katarina in gotovo bo dišala lepše kot midva. Vprašala naju bo, kdaj bomo pristali. Ko ji bova povedala, bo za nekaj hipov postala v temi med priljege in poštnimi vrečami in si popravila pas za nogavice. Potem se bo vrnila v kabino. Ali pa se bo še malo pomudila, ne da bi poskušala najti prepreze, kajti Beattie je še vedno samski.

Sešem v levi srakični žep in potegnem iz njega okroglo celuloidno ploščo, veliko kot majhen krožnik. V resnici je to računalnik, s katerim lahko hitro izračunam, koliko časa bomo porabili, da se bomo spustili z visine pet tisoč čevljev na višino za nalet v New Yorku. Zlahka bi izračunal čas na pamet. Toda računalnik je dobra navada, saj tako nikoli ne pozabiš, da so dobri stari časi ugibanja minili.

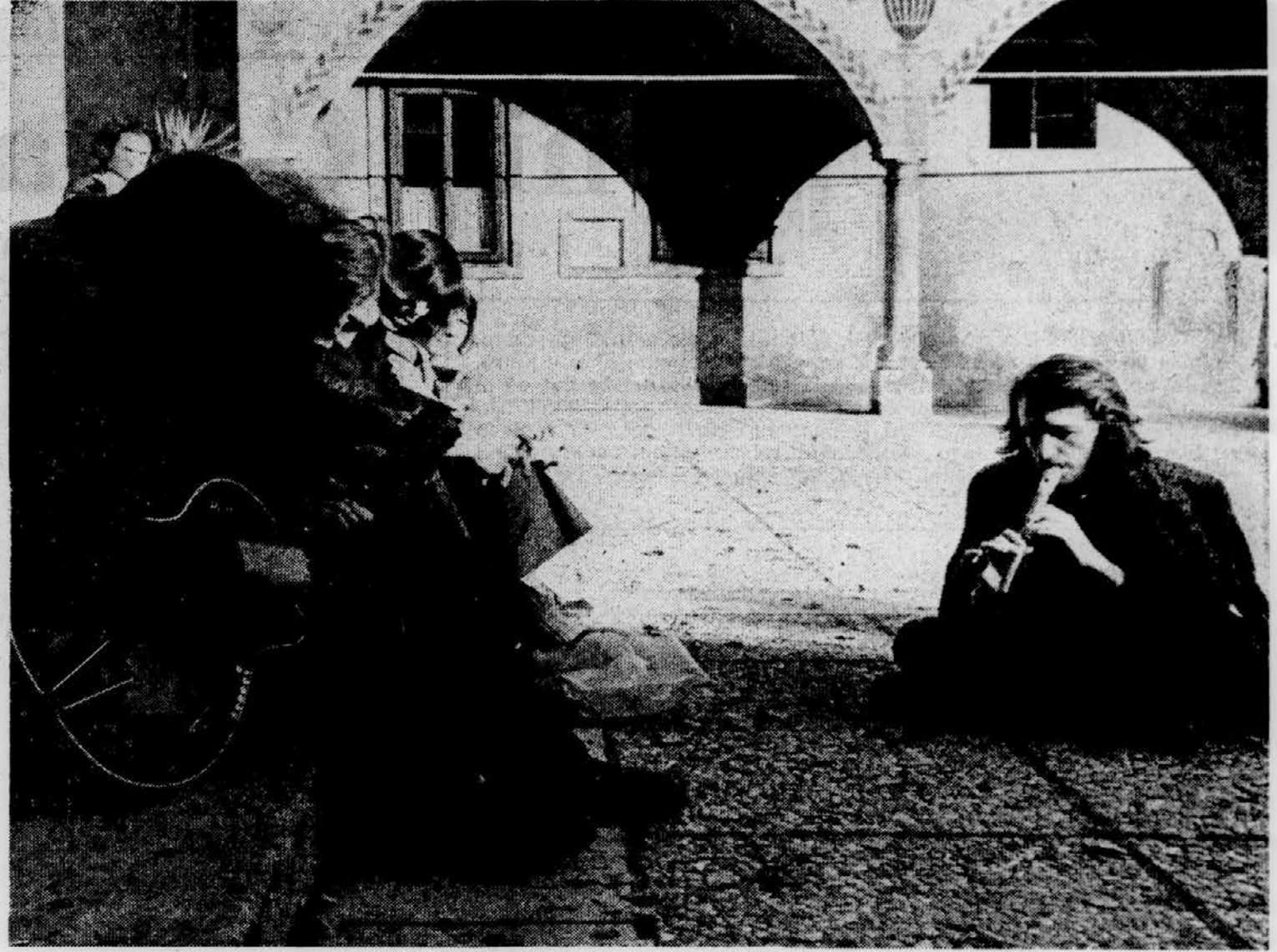
Grožljivo seslajoč glas

Naša višina je še vedno pet tisoč petdeset čevljev. Točen čas: devet in osemindvajset.

Dve stvari ni nista vseh. Tistih petdeset čevljev je površno letenje in v pilotiki kabini je presvetlo.

Pogledam Beattija in mu rečem, naj upogne luč. Ko uboga, se mi pogled vrne na instrumente in z roko pobozam kolo za upravljanje stabilizatorja. Zavrtim ga naprej za dober palec in ravno toliko povlečem nazaj obe ročici za plin z rdečima držajema. Takoj se v pilotiki kabini občuti sprememba. Poprej udušeni hrup brzečega zraka postane glasnejši. Kazalec, ki kaže dviganje in spuščanje letala, se povesi. Hitrost naraste na sto osemdeset in visinomer se začne počasi odvijati. Za trenutek sva oba z Beattijem popolnoma zaptoljena v instrumente, kajti njihova nemo dajanje podatkov skorajda hipotetično prikazuje najino pozornost. Za trenutek nepremično strmliva vanje, kot da bi že desetisoč dvomila v njihovo poštenost. Tako mora tudi biti. Če je vse v redu, kot je zdaj, sta najina obrazca obraba, ki sta v popolnem sovočju s preciznostjo letala Pozorma sva in vendar nekako uspravana v občutek varnosti, ki jo tako nežno izžarevajo razsvetljene številčnice in kazalci. Sva gospodarja, ki čvrsto držata v rokah vse tiste mehanične naprave, ki sestavljajo najino letalo. Noveva si pokrvariti občutka avtoritete s tem, da bi razmišljala o tistih na sredo redkih primerih, ko sva bila bolj podobna prestrašenima služničkom ko pa gospodarjema; ko se je letalo z instrumenti vred uprlo in naju oropalo vsakršnega dostojanstva, da sva se počutila kot dva vajuca v uku pri mogočnem čarovniku.

Kazalec visinomerja kaže točno pet tisoč čevljev. Spustili smo se samo za tistih boric petdeset čevljev in zdaj držim točno pet tisoč čevljev približno trideset sekund, med-

OSKAR DOLENC: KONCERT

Ernest Gann

Usodna višina

Odlomek iz knjige „Usoda je lovec“, ki bo jeseni v zbirki „Ti vražji fantje v letelih škatlah“ izšla v založbi Mladinska knjiga

Tistih petdeset odvečnih čevljev, ki sva jih imela še pred nekaj minutami — in ki so se zdeli tedaj povsem nepomembni —, se je izkazalo kot bistvo najinega življenja. Če bi bil držal tistih petdeset čevljev samo še sekundo, bi bila naša višina enaka višini neznanega letala. Kdo je potemtakem izbral trenutek, ko sva se začela spuščati? Zakaj ravno takrat? Prav gotovo to ni bila moja premissljena odločitev.

Počasi poberem mikrofoni, v mojih glavih zdaj ni nobenega pretvarjanja.

»New York, tu polet pet...«

»Polet pet, sprejem...«

»Ali imate kakšno letalo v zraku?« Cutim nepremagljivo potrebo, da bi obdržal nje — primerno število do takrat, ko bom lahko izrešil svoj bez nad kontrolo letanja. In vendar se v trenutkih, ko čakam na odgovor, zavem, da ne morejo vedeti, kje je vsako neprijavljeno letalo. Odgovor je takšen, kakršnega sem pričakoval, sicer bi me bili posvarili že poprej.

»Nobenega letala... petka.«

»V redu. Pet.«

Odgovor neznan

Previdno vtaknem mikrofoni na njegovo mesto in poiščem cigarete v hladnem žepu. Ko jih potegnem ven, je zavojček zmeeknan. Cigarete imam vedno vse zmeekane, kar pa je čisto nepotrebno, če bi se bil naučil, da bi jih nosil kje drugje. V takih mislih si moja zavest išče zavetja in skušam se prepričati, da to, kar sem videl, sploh ni bilo res. Raje bi bil eden izmed naših nevednih potnikov, ki bi gal gal bil v hipu konec, medtem ko bi si česal lasa ali ko bi se, če bi bil ženska, parfumirala.

TI VRAŽJI FANTJE V LETEČIH ŠKATLAH

młodinska knjiga

Tri knjige o usodnih odločitvah med nebom in zemljo v zbirki

Tri knjige o usodnih odločitvah med nebom in zemljo v zbirki

Tri knjige o usodnih odločitvah med nebom in zemljo v zbirki

Tri knjige o usodnih odločitvah med nebom in zemljo v zbirki

Tri knjige o usodnih odločitvah med nebom in zemljo v zbirki

Tri knjige o usodnih odločitvah med nebom in zemljo v zbirki

Tri knjige o usodnih odločitvah med nebom in zemljo v zbirki

Tri knjige o usodnih odločitvah med nebom in zemljo v zbirki

Tri knjige o usodnih odločitvah med nebom in zemljo v zbirki

Tri knjige o usodnih odločitvah med nebom in zemljo v zbirki

Tri knjige o usodnih odločitvah med nebom in zemljo v zbirki

Tri knjige o usodnih odločitvah med nebom in zemljo v zbirki

Tri knjige o usodnih odločitvah med nebom in zemljo v zbirki

Tri knjige o usodnih odločitvah med nebom in zemljo v zbirki

Tri knjige o usodnih odločitvah med nebom in zemljo v zbirki

Tri knjige o usodnih odločitvah med nebom in zemljo v zbirki

Tri knjige o usodnih odločitvah med nebom in zemljo v zbirki

Tri knjige o usodnih odločitvah med nebom in zemljo v zbirki

Tri knjige o usodnih odločitvah med nebom in zemljo v zbirki

Tri knjige o usodnih odločitvah med nebom in zemljo v zbirki

Tri knjige o usodnih odločitvah med nebom in zemljo v zbirki

Tri knjige o usodnih odločitvah med nebom in zemljo v zbirki

Tri knjige o usodnih odločitvah med nebom in zemljo v zbirki

Tri knjige o usodnih odločitvah med nebom in zemljo v zbirki

Tri knjige o usodnih odločitvah med nebom in zemljo v zbirki

Tri knjige o usodnih odločitvah med nebom in zemljo v zbirki

Tri knjige o usodnih odločitvah med nebom in zemljo v zbirki

MINULI TEDEN V TUJEM TISKU - MINULI TEDEN V TUJEM TISKU - MINULI TEDEN V TUJEM TISKU - MINULI TEDEN V TUJEM TISKU

Panika ob nafti

Da bi prodrli v skrivnosti tihe, toda neusmiljene vojne, ki jo bojujejo proizvajalci in porabniki „črnega zlata“, je francoski novinar prosil za pomoč sodelavce v Kaliforniji, Londonu in v Perzijskem zalivu ter dobil presenetljivo podobo

Četrta ura zjutraj. Iz eskadrilij B-52 poskačejo na najpomembnejše naftne vrelce, letališča in druge strateške položaje ob Perzijskem zalivu čete padalcev. Ameriško vojaško ladjevo križari ob obali in zapira najpomembnejša pristanišča. Iz Washingtona Nixon po rdečem telefonu pokliče Brežnjeva. Pojasni mu, da je v nevarnosti oskrba z nafto, ki jo Združene države nujno potrebujejo za svojo varnost, ker nekatere arabske države groze, da bodo zaprle pipe na naftovodih. Zato ga takoj prosil, naj se Sovjetska zveza ne vmešava v zadevo, in ga opozori, da sta se med zadnjim sestankom na vrhu v Washingtonu tiho sporazumela, da so naftni vrelci v tem delu sveta »ameriško zasebno lovišče«. Sovjetski voditelj naj pokaže »dobro voljo«, Američani pa obljublajo, da bodo hitro umaknili intervencijske sile, vsakakor takoj, ko bo položaj spet normalen.

Ta dramatični scenarij ne sodi v kako utopijsko politično zgodbo. O njem so medse resno razpravljali pred nekaj tedni na nadzorni sestanku v gradcu nedaleč od Londona zelo visoki predstavniki ameriške in britanske vlade. Na pogovori so bili tudi vojaški, diplomatski in gospodarski strokovnjaki. Na tem sestanku so govorili o zelo natančnem načrtu za vojaško intervencijo v Perzijskem zalivu. Iz razumljivih razlogov se niso določili, katera narodnost naj bi bile čete, ki naj bi zasedle te ključne točke. Glede na takratni politični položaj bi lahko bile ameriške, britanske, izraelske ali pa izraelske.

Opozorila Washingtona

Seveda, ta grožnja z vojaško intervencijo naj ne bi bila odgovor na klasične zadeve arabskih naftnih držav. Washington

Tone orožja v Perzijskem zalivu

Američani, Britanci in Francozi pošiljajo v države ob Perzijskem zalivu ogromne količine (vredne milijarde dolarjev) vojaške opreme in najdodobnejšega orožja. V načelu naj bi to orožje »zavarovalo interese Zahoda«. Toda nekateri anglo-saški opazovalci opozarjajo, da bi arabske države kaj lahko lepega dne to orožje obrnile proti dobaviteljem. Tako sklepajo!

Prvič ni nobene prave in resnične vojaške nevarnosti za zahodne interese v tem delu sveta. Kitajska in Sovjetska zveza skrbno goje prijateljske odnose z zelo prozahodnim iranskim šahom. Iraška armada, katero je opremila Sovjetska zveza, se ne more primerjati z iransko, ki so jo opremili Američani, vojaški proračun Bagdada pa je trikrat manjši od Teheranskega. Napredni ideji, ki jih širijo v tem delu sveta iranski basisti, pa prav tako ne bodo mogli ustvariti »phantomne, raketne zrakozemlja ali pa tanki »chieftaine«. Torej, prva ugotovitev: to orožje je nekoristno. Toda to še ni vse: gledano s stališča Zahoda lahko hitro postane tudi nevarno.

V Saudovi Arabiji, v Kuvajtu in v bližnjih emiratih niso prav nič navdušeni, da je iranski šah povišan v »šardarja Perzijskega zaliva«, in prav tako ne gledajo na sedanjo naftno zvezo z Irakom kot na kak posebno trden in trajen zakon. Iranci tudi niso Arabci in kaj radi celo poudarjajo svoje »arabsko poreklo«. Poleg tega arabske države prav nič ne navdušujejo dobri odnosi med Teheranom in Izraelom in še na misel jim ne pride, da bi bile le statisti v trikotniku Washington—Izrael—Iran.

In naposled, ravnanje s tolikimi količinami najdodobnejšega orožja zahteva tudi ustrezne kadre. V zahodnih vojaških šolah se izobražuje nova vojaška elita. In kaj malo je vredno, da bodo ti mladi častniki sprejeli kot svojo reakcionarno politiko sedanjih arabskih vlad. V nekaj letih bo »novi val mladih častnikov«, za katerega nikakor ni nujno, da bi bil »prozahodni«, vrneto segel po oblasti v Saudovi Arabiji, Kuvajtu, še marsikje in močje tudi v Iranu.

ne bo tvegala novega svetovnega spopada zaradi nekaj centov več, ki bi jih naftne družbe morale plačati arabskim državam za sod nafto. Ta večer so pripravili za to primer, če bi se sedanje stopnjevanje denarnih zahtev spremenilo v politično-vojaško stopnjevanje, skratka, če bi arabske države uporabile nafto za pritisk na Združene države Amerike, da nehajo podpirati Izrael.

Medtem ko grozi z vojaško intervencijo, pa Washington tudi ponovno navdse odločno protestira v Tripoliju zaradi nacionalizacije naftnih vrelcev skupine Nelson Bunker Hunt. Ton, ki ga je Washington izbral za svoj protest, izven kot opozorilo. ZDA opozarjajo Libijo, naj ne gre naprej, da je dovolj sedanjih poskusov, da bi dobila nadzor nad vsemi vrelci, ki so v lasti tujih držav.

Ta diplomacija vojaškega pritiska in skoraj brezpozorne podpore Izraela, ki jo Nixon uveljavlja na Bliznjem vzhodu, pa je že sprožila proarabsko ofenzivno močnega lobija velikih petrolejskih družb. Dvanajstega junija je v velikem oglasu, ki ga je objavil »New York Times« (časnik ga najprej sploh ni hotel objaviti), skupina Mobil Oil opozorila na politiko ZDA na Bliznjem vzhodu in na nevarnost, ki jo takšna politika predstavlja za oskrbovanje države s petrolejem. Vodje Exxon (prej Standard Oil of New Jersey), največjega svetovnega proizvajalca nafte, imajo tudi podobno stališče, je da ga izražajo mogoče nekoliko bolj obzirno, se pravi, da uporabljajo klasične metode pritiska (postopovanje pri visokih funkcijah in kongresnikih, neformalni sestanki vplivnih ljudi itd.)

ZD zanima ves Perzijski zaliv

Sestindvajsetega julija je Otto N. Miller, predsednik družbe Standard Oil of California, ene petih največjih na svetu, v odprtem pismu obtožil Washington, da »obrača Arabcem hrbtno in da se ne meni za bistvene naftne interese ZDA v tem delu sveta. To pismo je izzvalo hude proteste

družbe, se je namreč dobiček pri enem sodu arabskega petroleja, ki je znanal pred dvema letoma 24 centov, do zdaj podvožil in znaša danes že 58 centov za sod! Po drugi strani pa so izredno poskočili tudi globalni dobički velikih petrolejskih družb.

V letošnjem prvem polletju se je dobiček Exxon povečal za skoraj 50 odstotkov v primerjavi s prvim polletjem lani in sicer na dobro milijardo dolarjev. Dobiček Mobil Oila pa se je povečal na 340 milijonov dolarjev (lani v enakem obdobju 271 milijonov dolarjev). Zasluga za to gre višjim prodajnim cenam.

Države, proizvajalke nafte, pa so leta 1972 dobile v obliki raznih davčnin in odškodnin deset milijard dolarjev (leta 1971 samo sedem milijard). Računajo, da bodo leta 1980 dobile 50 milijard dolarjev. Pospešeno naraščanje teh dohodkov vzbuja pri nekaterih bojaznih, da bodo ti arabodolarji imeli odločilno vlogo pri mednarodni monetarni šahovnici in da bodo, brez kakih deset let že vedrili in oblačili, kakor bodo hoteli.

Te trditve je treba sprejeti s precejšnjim pridržkom. Arabske naftne države namreč ves denar, ki ga dobe za svoj petrolej, še zdaleč ne spravljajo v rezerve. Čeprav so te države dobile v zadnjih letih nekaj več kot petdeset milijard dolarjev, imajo zdaj v rezervi samo še kakih petnajst milijard dolarjev, se pravi 5 odstotkov vse svetovne gotovine, katero ocenjujejo na dvesto petdeset do tristo milijard dolarjev. Tudi če bodo fiskalni dohodki naftnih držav naraščali v sedanjem ritmu, bodo te države imele leta 1980 le kakih 10 odstotkov mednarodne gotovine.

Čeprav je res, da še zdaj nekateri imetniki »arabo-dolarjev« kaj radi spekulirajo z devizami in zlatom, vendarle nekateri precejujejo moč, ki jo imajo sedaj ali pa ki jo bodo imeli v prihodnosti. Zakaj še dolgo bo njihova svoboda akcije zelo omejena. Ker arabske bančne institucije še niso sposobne hitro obračati vse te kapitala, saj nekatere niti nimajo teleprinterjskih zvez z najpomembnejšimi svetovnimi boržami, je večina denarja, ki so ga arabske države dobile za nafto, naložena v ameriških in evropskih bankah.

Po drugi strani pa ne gre pozabiti, da med naftnimi državami Iran, Alžirija, Egipt in Irak potrebujejo ogromne kapitala, da bi finansirale svoj razvoj in da so že morale prositi za pomoč države, ki dobivajo več denarja, kot ga potrebujejo (Kuvajt, Abu-Dhabi, Saudova Arabija). Poleg tega pa kljub vsemu napredku v samostojnem vodenju naftne politike in v upravljanju z nacionaliziranimi družbami, arabske države le niso dovolj izkušene, da bi se ognille nekaterim hudim napakam.

Tako Alžirija, kateri je navdse spretno uspelo sodelati s Francozi, ko so podpisali zelo veliko pogodbo za prodajo zemeljskega plina z ameriško družbo El Paso, zdaj ugotavlja, da je bila to izredno slaba kupčija, saj so dogovorjene fiksne cene za skoraj tretjino nižje od sedanjih tržnih cen.

Čeprav bodo v kratkem začeli odločneje črpati nafto na Aljaski, kljub pospešenemu črpanju nafte iz Severnega morja (od tam bo prišlo leta 1980 10 do 15 odstotkov vseh zahodnoevropskih potreb po energiji), kljub povečanemu izvozu iz Sovjetske zveze in čeprav bo vse več energije prihajalo iz jedrskih elektrarn, bodo tja do leta 2000 Združene države Amerike, Japonska in Evropa v oskrbi z nafto odvisne od Bliznjega vzhoda. Levji del njihovega izvoza bo prihajal iz tega dela sveta, saj je tam 60 odstotkov vseh petrolejskih rezerv sveta, zaradi majhnih notranjih potreb pa je večina te nafte namenjena izvozu.

Ekologija proti nafti

Toda v tem trenutku je še povsem neupravičeno govoriti o krizi v oskrbovanju z nafto, kot to počno v ZDA, da bi omejili porabo in pripravljajo, zakaj v ZDA v resnici ne primanjkuje surove nafte, pač pa benčina in drugih naftnih derivatov. Po raznih kampanjah za zaščito človekovega okolja namreč niso zgradili dovolj rafinerij. Zdaj v ZDA že tako primanjkuje rafiniranih naftnih derivatov, da jih morajo uvažati iz Evrope. Velike družbe pa izrabljajo to pomanjkanje, da bi strle manjše neodvisne prodajne mreže in zahtevalo zvišanje cen.

Pravo pomanjkanje, se pravi pomanjkanje surove nafte, bi prišlo šele, če bi naftne države zaprle naftovode, če bi hote odbržale črpanje nafte na sedanji ravni ali pa ga celo omejile, kot je to že storila Libija in groze, da bodo storili tudi Kuvajt in Saudova Arabija, ker se jima zdi pametnejše, da se odpovedo milijardam dolarjev, ki jih ne potrebujejo in ki bi sicer vsak dan izgubljale vrednost, in da raje obdržijo samo v zvezi z višjimi cenami, ampak tudi v zvezi s političnimi in vojaškimi zahtevami. Tako zdaj na obeh straneh pregledujejo svoje orožje in strelivo v tistem upanju, da jim ga ne bo treba uporabiti v trenutku resnice.

JACQUES MORNAND

le nouvel
OBSERVATEUR

PARIS

— In sedaj, ko so varnostne naprave v redu in ko so namestili čistilec v plavalnem bazenu ter namakalne naprave, bi rada tamle imela drog za zastavo (OLIPHANT, »The Denver Post«)

Koliko stane varstvo predsednika?

Izdatki za varnostne naprave na Nixonovih posestvih vzbujajo pozornost ameriške javnosti

Okoli predsednika, ki je še vedno vmešan v afero Watergate, se je razvnel nov spor. Gre za denar, ki ga je ameriška vlada porabila za zasebna domovanja predsednika Nixona v Key Biscainu na Floridi in San Clementeju v Kaliforniji. V Beli hiši pravijo: denar smo porabili samo za to, da bi v obdobju, ko so umorili ameriškega predsednika in ko je prišlo do vrste drugih nasilnih dejanj proti pomembnim osebnostim, zagotovili popolno varnost šefa države. Kritiki v Kongresu odgovarjajo: Nekaj denarja, ki ga dajejo davkoplačevalci, pa je vendarle šlo za nakupe, ki nimajo nobene zveze z varnostjo predsednika, in tako se bo njegovo premoženje povečalo na račun javnih dajatev.

Na pomolu je nov spor med Kongresom in Nixonovo administracijo.

Drugega avgusta je odbor predstavnikega doma za nadzorovanje vladne dejavnosti izglasoval sklep, da sodno zasežejo vse dokumente, ki se nanašajo na izboljšanje varnosti predsednika, ki jih uporablja predsednik ali pa so celo njegova last. Tako so sklenili kljub temu, da je Bela hiša zagotovila, da bodo vse dokazno gradivo prostovoljno izročili odboru.

Zaplombo je zahteval član predstavnikega doma Jack Brooks, demokrat iz Teksasa, sicer predsednik podkomisije za raziskovanje izvora denarja, ki so ga porabili za predsednikovi posesti v San Clementeju in Key Biscainu. Brooks je še dodal, da so delo podkomisije, ki je želela dobiti podatke od uprave za splošne službe, ovirali.

plavalnega bazena, 826 dolarjev in 80 centov za nočnice v predsednikovi rezidenčni, 49.446 dolarjev za varnostno ograjo, 76.650 dolarjev za varnostno razsvetljavo in urejanje okolice, 119.149 dolarjev za postavitve komandnega mesta za tajno službo ter 71,96 dolarja za električni odstranjevalec plevele.

Je bilo potrebno?

Tiskovni predstavnik pri tajni službi je izjavil, da je bilo prav vse, od obrezovanja dreves do sodobnih naprav za ogrevanje potrebno za varnost in »zaščito« predsednika. Neki uradnik tajne službe je takole opravičeval izdatke za varnostne naprave:

— Priznam, da smo porabili veliko denarja, ampak če bi se predsedniku karkoli zgodilo, bi vsakdo, tako kot tedaj, ko so umorili predsednika Kennedyja, vpil, da ni potrebno varčevati z denarjem, kadar varujemo predsednika.

Po podatkih tajne službe so od celotne vsote milijon in 180.522,64 dolarja, kolikor je od sedaj znano, da so porabili za Key Biscaine in 703.367,20 dolarja za San Clemente, le 14.386,66 dolarja porabili za izdatke, ki nimajo zveze z »varnostjo«.

Tiskovni predstavnik uprave za splošne službe je dejal, da denar, ki so ga porabili za nakup stvari, ki ne sodijo med varnostne naprave, kot so, recimo, drogovji za zastave, prežračevalnik in pohištvo, izvira iz posebnih skladov, ki so namenjeni za opremo, s katero opremljajo predsednikove rezidence.

Spor o tem, kdo naj bi plačal stroške varnostnih naprav in izboljšav v San Clementeju in Key Biscainu, privlači pozornost javnosti predvsem zaradi dvigajočih se stroškov za varstvo ameriškega predsednika in njegove družine.

Vladni uradniki se niso natančno ugovarjali, kolikšni so pravi stroški za varstvo predsednika in njegove družine. Pravijo, da bi bila ta vsota, če bi vanjo zajel vse neposredne in posredne stroške, nekaj »sto milijonov dolarjev na leto«.

Poglejmo, kako so se večali stroški za varstvo predsednika in proračunu tajne službe. Leta 1963, ko so umorili predsednika Kennedyja, je bilo na plačilni listi tajne službe 756 zaposlenih, v proračunu pa 7,7 milijona dolarjev. Danes zaposluje tajna služba 2.817 ljudi, njen proračun pa se je dvignil na 84 milijonov dolarjev.

Warrenova komisija, ki je preiskovala umor predsednika Kennedyja, je dala precej pripomb za boljše varnostne ukrepe pri varovanju predsednikov in njihovih družin. Večina teh priporočil so upoštevali.

Priložnost za tajno službo

Zakon, ki so ga izglasovali šestega junija, torej istega dne, ko je bil umorjen senator Robert Kennedy, je dal tajni službi prav to, kar je dolgo čakala. Dobil je pooblastilo, da pokliče na pomoč vse druge vidne agencije, vključujoč tudi upravo za splošne službe, ki naj ji pomagajo zagotovi dovolj sredstev za zagotovitev predsednikove varnosti.

Do tistega dne je tajna služba namreč razpolagala samo s svojim proračunom, po sprejetju zakona pa je dobila pravico porabiti večje vsote denarja za varnostne naprave v San Clementeju in Key Biscainu.

Poleg zapletenih dokumentov, ki pričajo o izdatkih za naprave na Nixonovih posestvih, je odbor predstavnikega doma za nadzorovanje vladne dejavnosti odločil, da zasežejo tudi dokumente s podatki o stroških za podobne naprave na objektih, ki so bili last ali pa so jih uporabljali predsedniki Johnson, Kennedy, Eisenhower in Truman.

Vendar pa uradniki dvomijo, da bi ti dokumenti razkrili večje zapravljanje denarja za bive predsednike.

Na Johnsonovem ranču v Teksasu so podaljšali vzletno stezo, tako da je bila primerna tudi za reaktivna letala. To je bil največji izdatek, ki so ga iz zveznega denarja porabili za predsednika Johnsona.

Truman je večino svojih podtalnih prežetih v mornariškem oporišču v Key Westu, kjer so že bile varnostne naprave. Nekaj manjših stroškov pa so imeli v Trumanovi družinski hiši v Independence. Bivši uslužbenec Bele hiše je o tem dejal:

— Spomnim se, da smo popravili železno ograjo, tako da so se vhodna vrata dobro zapirala, garažo in hlev pa so spremenili v postojanko tajne službe.

Na družinskem domovanju Johna Kennedyja v Cape Codu in na domu njegovega očeta v Palm Beachu na Floridi ni bilo večjih izdatkov, razen popravilo ograje.

Farma predsednika Eisenhowerja v Gettysburgu je sprič daril predsednikovih prijateljev močno pridobila na vrednosti, iz vladnih skladov pa so zgradili le stražarnice in poveljstvo.

Predsednik Franklin Roosevelt je pogosto potoval v svojo družinsko hišo v Hyde Parku. Z zveznim denarjem so plačali le opazovalnice za agente tajne službe in nekaj naprav na posestvu. Rooseveltova hiša v Warm Springsu je bila zgrajena izključno z zasebnimi sredstvi.

Watergate — manj zanimiv

Nixon je bil prvi ameriški predsednik, pri katerem je tajna služba imela pravico do nakupa posebnih varnostnih naprav iz sredstev uprave za splošne službe.

Direktor tajne službe James Rowley je pred Kongresom izjavil:

— Ko so nam naložili nalogo, da varujemo predsednika, bilo je leta 1969, smo si najprej ogledali varnostne naprave v San Clementeju in Key Biscainu. Izid tega pregleda je bil, da smo se odločili za nekatere varnostne ukrepe.

Rowley je vztrajal na tem, da je beseda »izboljšava« napačna. Po njegovih besedah so bili ukrepi, ki jih je določila tajna služba, nujno potrebni za naše odgovorno delo in so zagotovili popolno varnost, ki jo lahko zagotovimo.

Tajna služba trdi, da lahko opraviči vsak cent, ki so ga porabili za ureditev predsednikovih hiš v Kaliforniji in na Floridi.

Nekaj članov predstavnikega doma pa je poročalo, da so njihovi volivci bolj zaskrbljeni za izdatke za urejanje okolice, ograje, stražarnice, nočnice in druge izdatke v San Clementeju in Key Biscainu kot pa za odkritja ob aferi Watergate.

U.S News
World Report

WASHINGTON